

VÅRT MÅL: Et fritt levende selvvirksomt samfunn
VÅR METODE: Selvkontroll og hensynsløs, men objektiv kritikk
VÅRT MIDDEL: Ny livsorientering bygget på Kristusimpulsen

MOTTO: Riv ned alle gjerder som skiller menneskene og hindrer dem fra å oppleve og erkjenne våre dype fellesinteresser innenfor vårt felles samfunn. Frem med helhetsfølelsen og totalitetsbevisstheten. Ned med partipolitikken og klassekampen. Frem med det frie levende selvvirksomme samfunn.

Bevissthetens opprinnelse

Av Tor Nørretranders

For hundre år siden, da psykologene en nå tok introspeksjonen alvorlig, skrev psykologen William James: «Den universelle bevisste kjensgjerning er ikke at 'følelser og tanker eksisterer', men 'Jeg tenker' og 'Jeg føler'.»¹

Det bevisste Jeg er det mest umiddelbare vi opplever. Det går forut for alle andre opplevelser. Det er det punktet vi hver især som moderne mennesker ser den verden som har skapt oss fra.

Men hvor kommer Jeg'et selv fra?

I 1976 fremsatte den amerikanske psykologen Julian Jaynes fra Princeton University en sjokkerende teori: For 3000 år siden var menneskene uten bevissthet, hevdet Jaynes i boka *The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind*.

«Hvis våre resonnementer er riktige,» skriver Julian Jaynes, «er det fullstendig mulig at det kan ha eksistert en menneskerase som talte, dømt, resonerte, løste problemer, ja, gjorde de fleste av de tingene vi gjør, men samtidig overhodet ikke hadde bevissthet.»²

De store fortellingene fra det gamle Hellas, Homers Iliaden og Odysseen, handler om mennesker som ikke har bevissthet, men er en slags automater som handler ut fra gudenes tale gjennom dem. Men især det andre av de to skriftene, Odysseen, er skrevet i den perioden da bevisstheten begynte å prege menneskers liv: Bevissthetens opprinnelse er en historisk prosess som kan følges i overleverte vitnesbyrd fra de eldste sivilisasjoner, hevdet Jaynes.

Bevissthet er, forklarte Jaynes, slett ikke så nødvendig for et menneskes funksjon som den selv tror. Bevissthet er en relativt ny oppfinnelse; et historisk fenomen. Jeg-begrepet er en del av det historiske fenomenet som bevisstheten utgjør. Både bevissthet og Jeg-begrep er skapt historisk og kan derfor forandres historisk.

Jullan Jaynes' teori vakte oppsikt - og motsigelse. Både fordi teorien forandrer på vår oppfatning av bevissthet, og fordi den forandrer vår oppfatning av en lang rekke begivenheter i historisk tid.

Ideen er følgende. I virkelig gamle dager, for mer enn 3000 år siden, eksis-

terte det ingen bevissthet, intet Jeg-begrep, ingen forestilling om at folk hadde et mentalt rom inne i seg. Det betydde ikke at det ikke fantes sosiale strukturer, erfaringer eller språk. Men det betydde at oppfatningen av menneskers handlinger var helt annerledes. Mennesker handlet på gudenes bud, ikke på grunn av sine egne tilskyndelser. Følelser, drifter og beslutninger var et resultat av gudenes virke gjennom mennesker; de var forårsaket av guddommelig intervensjon.

I praksis foregikk det etter Jaynes' oppfatning på den måten at menneskets sinn hadde to kamre som svarer til høyre og venstre hjernehalvdel. All den ikke-språklige aktivitet i høyre hjernehalvdel ble meddelt den venstre hjernehalvdel i form av stemmer som talte inne i hodet på menneskene. Liksom schizofrene pasienter kan høre stemmer hvor det ikke er noen, kunne disse menneskene høre gudenes stemmer i seg, slik at de visste hva de skulle gjøre. Det tokamrede sinn innebar at den sosiale orden kunne tale til individet i form av slike gudestemmer. I våre dager kalles slike stemmer for hallusinasjoner.

Den sentrale forskjellen i forhold til våre dagers menneskebilde var at det ikke var en selvstendig reflekterende aktivitet inne i hodet på folk: det var ingen bevissthet og ingen beslutninger. Den slags tok gudene seg av. I gamle dager het de demoner.

Mennesker hadde den gang overhodet ikke fri vilje; det hadde ikke engang vilje i vår forstand. «Menn og kvinner var ikke bevisste som vi, de var ikke ansvarlige for sine handlinger, og kan derfor ikke tilskrives æren eller skylden for det som skjedde gjennom disse årtusenene,» skriver Jaynes.³

Men hvordan skulle det kunne la seg gjøre? Hvordan kan mennesker ha bygd byer, skip og veier fullstendig uten bevissthet? Hvordan har mennesker vært i stand til å fungere uten bevissthet overhodet?

Det er faktisk ikke så vanskelig å forestille seg, selv om tanken virker temmelig fremmedartet. Tenk på en tur på sykkel eller i bil gjennom byen; velg det som er mest rutinepreget, og velg en kjøretur på vei til jobben eller en annen velkjent rute. Tenk på hvordan en slik tur

vanligvis arter seg: Du kjører, du er ikke særlig oppmerksom på trafikken, men tenker kanskje på hva som skal skje når du er kommet fram. Eller på hvordan været er eller noe helt annet. Selve transporten klarer stort sett seg selv; du har massevis av tid til å la sinnet vandre mens bein og armer klarer resten. Det er klart at du ikke er uten kontakt med trafikken på ruten gjennom byen, men på den andre siden tenker du på andre ting. En lang rekke funksjoner foregår uten at du er bevisst om dem. For du har andre ting i hodet, bevisstheten er et annet sted.

«Nå skal en bare trekke fra bevisstheten, så vet en hvordan et menneske med et tokamret sinn er,» skriver Jaynes.⁴

Nettopp fordi vi som regel tenker på noe annet enn det vi gjør, betyr bevisstheten ikke særlig mye for vår normale funksjon. Hvis den gjorde det, kunne vi jo ikke tenke på noe annet enn det vi gjør.

Et menneske uten bevissthet er simpelthen likt som vi, men bare uten en løpende tankestrøm som handler om noe annet. Den eneste forskjellen oppstår når det skjer noe uventet eller vanskelig, f.eks. fordi trafikken går i stå. Da blir et moderne menneske tvunget til å være oppmerksom; ha bevissthet om hva som skjer og hva som må gjøres. Et menneske med et tokamret sinn, derimot, er nødt til å vente på instruksjoner fra gudene; en indre stemme som sier hva som må gjøres. Livets erfaringer vil ikke bli uttrykt i form av bevisst hukommelse og refleksjon, men gjennom gudenes stemme fra det ikkebevisste.

En kan sakens fungere uten Jeg-bevissthet. Faktisk fungerer de fleste av oss mesteparten av tiden uten Jeg-bevissthet. Vi vet det bare ikke, for vi er ikke bevisst om det mens vi gjør det. For hvis vi var det, var vi jo ikke uten bevissthet om det: Vi kan ikke være bevisst om at vi ikke er bevisst. Bare det bevisste er bevisst.

«Gudene var på én gang en sideeffekt av språkets utvikling og samtidig det mest bemerkelsesverdige fenomen i evolusjonen siden mennesket selv oppsto. Og det mener jeg ikke som poesi,» skriver Jaynes. «Gudene var på ingen måte fantasifostre. De var menneskets vilje.»⁵

Men det gikk ikke i lengden. Det endte

med at gudene forlot menneskene.

«Min gud har forlatt meg og er forsvunnet,»⁶ lyder et av de eldste skriftene vi har fra Mesopotamia: «Min gudinne har sviktet meg og holder seg på avstand. Den gode engelen som gikk ved min side, er reist bort.»

Det var harde tider i det nest siste årtusen før vår tidsregning (år 2000-100 f.Kr.). Naturkatastrofer, kriger og folkevandringer førte til oppbrudd og sammenbrudd overalt i sivilisasjonene i Midtøsten. Mennesker lærte andre folkeslag å kjenne, skriftspråket svekket talens makt, de gamle erfaringene som ble uttrykt i gudenes tale, var blitt for gamle; verden var i forandring.

Det tokamrede sinn brøt sammen, og et enormt kulturelt skifte førte til at bevisstheten oppsto, heter det i Jaynes' teori.

Selve ideen med å lese de klassiske greske dikterverkene som vitnesbyrd om utviklingen av menneskesinnets struktur, er ikke ny; den psykoanalytiske tradisjonen har anvendt dette synspunktet i lang tid allerede, hos Freud for eksempel gjennom bruken av mytene om Ødipus (som myrdet sin far for å få sin mor) og Narkissos (som forelsket seg i sitt eget speilbilde).

I den delen av den psykoanalytiske tradisjonen som er grunnlagt av C. G. Jung, beskrev tyskeren Erich Neumann alt i 1949 Odysseen som et nøkkeldokument for å forstå bevissthetens opprinnelse. Odysseen er beretningen om kong Odysseus fra Ithaka, som hadde store vanskeligheter med hjemreisen fra kampen om Troja, hvor han bl.a. hadde gjort seg bemerket ved å få ideen til den trojanske hest, som han klarte å smugle soldater inn i den beleirede byen ved hjelp av. På hjemreisen blir Odysseus utsatt for utallige vanskeligheter fordi han hadde sjenert havets gud, Poseldon. Mange av disse vanskelighetene har karakter av fristelser som Odysseus overvinnet i kraft av sin viljestyrke og kløkt: lokketoner, onde kjemper og en forførende kvinne som forvandlet menn til svin.

I den amerikanske historikeren Morris Bermans referat av Neumanns tolkning heter det: «Om og om igjen opplevde

Samfunnsliv

Grunnlagt 1931

Sosialpsykologisk avis

Organ for folkebevegelsen
for ny livsorientering
(Tidligere Samfundspartiet)Bertram Dybwad Brochmann
grunnleggerDag Ove Johansen
8200 Fauske
tlf. 756 42 754E-post: dagoj@online.no
redaktørAnders Ryste
disponent og hjelperedaktør
6150 Ørsta

Med i redaksjonen

Astrid Strømme
Indre Sædal 16, 5098 Bergen
Tlf. 555 90 982 (mor'gon/kveld)Aase Brenne
Utløbakken 43
5260 Indre ArnaVed innbetalinger benyttes
NB! Postgironr.: 0532.08.40645

ISSN 1890-8667

Internett: www.samfunnsliv.no**LEDER -**

På vei mot et avklart gudsbilde

«Den religiøse lengsel og erfaring i vår tid er uttrykk for en evolusjonsmessig modning».

Helge Hognestad, 2007

Så fikk vi en bok som ser menneskene sin religiøse utvikling som en bevissthetsutvikling. Således står vi overfor å virkeliggjøre et dypere lag i vår bevissthet. Eller for å si det med Henrik Ibsen: menneskeheten er i åndelig vekst og modning på vei mot en ny virkelighetsforståelse.

Omkring 3000 år før Kristus var kulturene rundt det gamle Europa, Midtøsten og Middelhavsområdene preget av det kvinnelige. I denne førhistoriske tiden eksisterte det tusenvis av skulpturer og bilder. Hele 90% av skulpturene og bildene fremstilte kvinneskikkelsene. Motivene som gikk igjen var Den store mor Den store gudinnen. Det sentrale temaet var fruktbarheten hos mennesker, dyr og planter. Langt på vei var menneskets kollektive bevissthet konsentrert omkring det organiske liv.

Men den nye guden kom. Han kom blant annet med horder fra nordvest som invaderte de gamle europeiske og tidlige orientalske kulturene i tre store bølger (4300-4200, 3400-3200 og 3000-2800 f.kr.). Deres gud var, skriver Hognestad i sin bok *Gud i mennesket. Ny tid - ny kristendom, tordenguden, fjellguden, krigsguden, en mann*. De fortrenget, jaget, plyndret og herjet de gamle kulturer og satte helt andre normer for livet. Først og fremst førte det med seg at den som hadde makt også fikk rett. Sammen med enorme naturkatastrofer på samme tid utløste dette dype kriser på jorden. Slik ble patriarkatet født. Denne prosessen førte til at de maskuline sidene av mannens bevissthet våknet med det resultat at Gud ble en mann. Mennesket projiserte det dypeste i sitt sinn på guddommen. Slik hjalp den mannlige guden jegbevisstheten til å utfolde seg.

I århundre tjente religionen utviklingen av jeg'et og den prosess som bidro til å gjøre jeg'et tydeligere. Men i tidens fylde ble neste fase i menneskehetens bevissthetsvandring innledet. En sjel med den høyeste visdom ble født i en jødisk familie, mannen Jesus fra Nasaret. Han vekket menneskene til å se at de rommet mer enn en drømmeaktig, passiv ubevissthet eller en fremadstormende jeg-bevissthet med sverdet i hånden. Jesu kom for, sier Hognestad, å hjelpe oss mennesker til å få en mer bevisst kontakt med en guddommelig intelligens, visdom og skaperkraft i skaperverket.

Norge ble kristnet for tusen år siden. Den religion som rådet grunnen i tiden før kristningen var en mannsdominert religion. Den norrøne religionen hadde plass til mange kvinnelige gudeligende skikkelser, men det var likevel fortrinnsvis en jeg-orientert og maskulin religion.

Renessansen (ca. 1400 - 1590) er en viktig tid i prosessen mot en klarere jeg-bevissthet. I renessansen legges det enda større vekt på individet enn det har vært gjort tidligere.

Jeg-bevisstheten er den del av vår bevissthet som er våken i dagliglivet. Den er psykologisk sett det selvorganiserende prinsipp i vår psyke. Det er den delen som setter oss i stand til å være rasjonelle, fokuserte, vurderende og språklige.

I opplysningstiden (ca. 1700-tallet) ble ansatsene til en ny bevissthet som renessansen og reformasjonen hadde gitt fort videre. Ken Wilber, amerikansk forsker og en av de ledende innen den transpersonlige psykologien, sier at det var først i opplysningstiden at mennesket ble i stand til å skille mellom den subjektive (jeg), den kollektive (vi) og den objektive (det) opplevelsen av ting. Skillet mellom jeg og vi bidro til demokratiets fremvekst. Skillet mellom jeg og det bidro til frigjøring av slaver og kvinner. Skillet mellom vi og det bidro til fremveksten av empirisk vitenskap, medisin, fysikk og biologi. På 1900-tallet flyttes fokus fra menneskets syndighet til menneskets potensial, fra atskillelse fra Gud til kontakt med Gud, fra Gud der ute til Gud her inne.

Alt i alt; den religiøse utviklingen til menneskene har ifølge Helge Hognestad sagt nei til gudinnen og det hun representerte. Dette innebar avstand til det guddommelige. Jeg-et blir nemlig til ved atskillelse, og har ingen automatisk forbindelse til det guddommelige.

I dag er situasjonen annerledes. Menneskene står foran den utfordring det er å utvikle bevisstheten sin videre ved å ta i bruk selvet i sin psyke. Selvet er å forstå som selve «gudsriket» eller «Kristus» i oss.

AS

Om forholdene i verden og nødvendigheten av totalitetsøkonomien

Vitenskap og teknikk har i løpet av 1900-tallet utviklet og skapt en overflod på jorden av alt menneskene trenger for å leve. Overfloden av materielle goder er så stor, at muligheten for menneskenes materielle frigjørelse er innen rekkevidde. Den tid vil komme, da det gjennom lønnsomt prisfall blir like billig å skaffe seg et brød som å tappe vann av vannkranen. Vi må komme hen imot nullpris.

Vi har sett at overfloden i stedet for å skaffe menneskene lettelse er blitt dem til forbannelse. Mens verden flyter av velstand går halve verden konkurs, fordi det er for meget av alt, og de fleste sitter «trangt i det» of mangler penger til å kjøpe for, mens mange sulter. Velstanden når ikke frem til menneskene, og menneskenes sosiale og økonomiske samlivsform har ikke holdt tritt med den veldige utviklingen av produksjonsteknikken.

G. E. Bonde

NYORIENTERING I ØKONOMIEN BEHØVES

Finanskrisen avslører svakheten med det økonomiske systemet som rir verden som en mare i disse dager. Ultramarkedsorienterte land som USA har nå ifølge Frp blitt sosialistisk i og med at staten har reddet banker og finansinstitusjoner. Man kan virkelig lure på hva som hadde skjedd i Norge hvis Frp hadde hatt regjeringmakten under den pågående krisen?

Jeg tror svaret på løsningen av krisen finnes i Bertram D. Brochmanns ideer om Totalitetsøkonomien der man skiller klart mellom reale verdier og fiktive verdier (slik man opererer med på børsene og finansinstitusjonene). Økonomiprofessor Ragnar Frisch fikk Nobelprisen på Brochmanns utkast til et nytt økonomisk system basert på et totalitetsøkonomisk prinsipp der man skiller klart mellom reelle inntekter og utgifter i et nasjonalregnskap – altså et samfunnsregnskap. Norge som nasjon må ses på som en bedrift. En bedrift skiller klart mellom hva som er utgiftsposter og hva som er inntektsposter i regnskapet. I dagens samfunn virker det som om det som er de reale utgiftene også er inntekter. Hele statsapparatet med regjering og Storting og alle dets underdepartementer er for bedriften Norge en utgiftspost. Rent økonomisk sett er det klart at Norges virkelige nasjonalinntekt bare skapes av det reale næringsliv: jordbruk, fedrift, skogbruk, fiskeri, industri, håndverk og bergverk, utnyttelsen av naturrikdommene, samt skips- og luftfartstjenester overfor andre nasjoner.

Professor Ragnar Frisch fattet stor interesse for Brochmanns oppsett, men da han selv utledet sin egen økonomiske modell fra BDB's ideer (noe han bl.a. fikk Nobelprisen for), utelot han et meget viktig element i regnskapet: nemlig systemets kostende - dvs. hva det koster å ha et enormt statsapparat i drift.

Kanskje på tide at G.E. Bondes bok om Brochmanns økonomiske visjon "Totalitetsøkonomien" (fra 1966) hentes frem i lyset igjen? Det er ting som tyder på at det kapitalistiske systemet som man fremdeles lapper på er i stand til å sende verden ut i en ny brann. En ny versjon av "Totalitetsøkonomien" er snart på beddingen. Likeså en engelsk oversettelse av denne boken.

Muligens er verden klar for Brochmanns ideer etter de siste månedenes økonomiske kriser i den vestlige verden?

Dag O. Johansen
Red. av avisen "Samfunnsliv"

Til orientering

Permisjonstiden ble slutt før den egentlig hadde begynt. Heldigvis!

Astrid Strømme

Samfunnsliv 25. juni

I denne utgavenn av avisen er to dikt av Arman Nyhus blandet sammen. Det er bare å beklage.

A. S.

Redaktører 2008

JANUAR: Dag Ove Johansen
FEBRUAR: Astrid Strømme
MARS: Dag Ove Johansen
APRIL: Astrid Strømme

MAI: Astrid Strømme
JUNI: Astrid Strømme
AUGUST: Astrid Strømme
SEPTEMBER: Astrid Strømme
OKTOBER: Astrid Strømme
NOVEMBER: Astrid Strømme
DESEMBER: Astrid Strømme

Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Dag Ove Johansen
Astrid Strømme
Dag Ove Johansen

Nytt lys – Nye veie

Som ung botaniker og gartner for vel 20 år siden hadde jeg anledning til å være med å dyrke frø i de store frøkulturer i Tyskland. Jeg slo tidlig inn på den vei og fikk mye glede, om enn liten økonomisk nytte av de år. Vi gartnere «laget nye sorter» som vi sa. Vi krysser arter, vi foredlet og vi foretok utvalg. - Vi grublet over årsaker og virkninger innen plantelivet, og når vi fikk noen «nye sorter» eller «vellykkede individer» frem så sa vi: «*I deg skal alle jordens stemorsblomster velsignes, du skal bli tallrik som havets sand, og kan noen telle havets sand, så kan de telle ditt avkom*». Vi gikk ut på de store blomsterbed og valgte ut noen - ofte ganske få eksemplarer som skulle bli stamfedre og stammødre for slekten. Vi hadde visse ettertraktede planteidealene «inne hos oss selv», og disse fulgte vi. Hos noen planter gjaldt det størrelsen, hos andre duften, men videre hos andre farven eller blomsterrikdommen, hårdførheten, betingelser for overvintring, osv. osv. - -

Vi brukte ingen magi, trolldom eller besvergelses. Vi hentet jord fra alle slags steder, og blandet og tilsatte ingredienser og forsøkte forskjellige lysvirkninger. Bl. a. lot vi frø spire under forskjellige lysforhold. Vi visste at «muligheter» av forskjellige slags var forhånden, det gjaldt å fremlokke det «gode» attråverdige som mest svarte til våre idealer, og det gjaldt å motarbeide «dårlige» egenskaper. Endelig gjaldt det å gjøre sorten e kanstante så de ikke «degenererte», osv.

Vi var ikke alltid «moralske» og «sedelige». Vi skar bort støvdragere på noen før de ble modne til befruktning og hentet støv fra andre beslektede planter for å oppnå «blanding» eller «kryssning». Ja, som gartnere og botanikere ser man og lærer man meget som de andre ikke lærer.

Når man leser i historien om de store folkevandringer, kunne man fristes til å tenke på gartnerne med sin «jordblanding» og de mange slags forandrede livsvilkår som de må benytte seg av for å vekke eller fremlokke nye egenskaper. «Rikene blandes som flere slags muld» som Bjørnson uttrykker det i lyskantaten. Han bruker også uttrykket: «Verdenskunstneren som blandet, til vår ånd vant gude-rang».

Og når man i sitt eget eller andres private liv ser og erfarer, hva forandring av livsvilkår og «forandring av luft», «forandring av forhold» etc. ofte betyr for utviklingen av individer både fysisk og sjelelig, så kunne en som gartner fristes til å tro at der sto bevisste planmessige metoder og systemer bakenfor. Hvor mange mennesker i Norge dør ikke som utviklede, indifferente mennesker, som med alt sitt inntørrede og stivnede sinn alene er et produkt av den surnede, altfor ensartede «jord» som de er vokset frem av. Der er iallfall en viss likhet mellom livet i dets historiske helhet og i overleveringene på den ene side, og gartnerens utviklingsmetoder på den annen side.

Og meget som nå synes så uforklarlig i samfunnslivet, vil bli lettere å fatte når man etterhånden vil betrakte liljene på marken, *hvorledes de vokser*, d.v.s. dra posliv praktisk nytte av og erfaring av moderne botanikk.

Den bekjente moderne vitenskapsmann og botaniker *Hugo de Vries* sier i sitt store verk: «Die Entstehung der Ar-

ten durch Mutation» bl. a. om oss gartnere, at vi må endelig ikke være innbilske og tro at vi har skapt eller «lavet» noe nytt. «Sie haben nur hervorgerufen, was berelts latent vorhanden war». ¹⁾ Og dette er så sant. Vil vi bare dra den positive nytte av dette botaniske resultat, vil vi se at alt ondt og godt som utvikler seg i våre samfunn ikke er tilfeldig. *Der kan kun fremkalles hva der ligger latent (slumrende) av godt og ondt i den menneskelige natur*. Samfunnet er et drivhus - med alle slags vilkår og betingelser. Det beror på oss selv hvilke latente gode eller slette egenskaper vi vil ha frem. Derfor må vi innrette våre samfunnsvilkår eller «drivhus» etter hva vi vil oppnå.

Dersom vi samfunnsmennesker var objektive som gartnere i deres plantekulturer, ville vi legge vekten mere på de reelle årsaksog virkningsforhold, og mindre påtenkte (abstrakte), overnaturlige naturkrefter, demoner eller fremmede guder. En mengde problemer ville da oppløse seg selv og forsvinne, og det ville bli friskere luft imellom oss. Og selv om vi ikke underkjenner eller borteliminerer «den frie vilje» og dens store betydning på mange områder så ville meget av det som nå søkes oppnådd ved lov, tvang og moralpreken falle bort. *Man ville som gartneren legge hele vekten på å skape vilkår*.

Også en sterk og frisk vilje er til en viss grad et produkt eller et resultat av vilkår og årsaker. Viljen ligger latent hos alle fra fødselen. Den kan rendyrkes eller knekkes. Det blir «samfunnsgartnerens» sak, og «familiegartnerens» sak.

Gartneren preker aldri moral til sine planter. Tvertom. Han innbiller dem heller ikke at «salig er de fattige», på den måten som prestene har forsøkt å innbille folk i århundreder. Gartneren vet nok at «for fet jord» er skadelig, og at «mager jord» under visse omstendigheter kan være formålstjenlig.

Men han setter ikke de planter ned i mørket av hvilke han ønsker eller forlanger rik blomstring eller gode frukter. Det kan nok være at vi gartnere har visse mørkekjellere for en kortere periode. Men da er det kun for i et begrenset tidsrom at «modne» plantene så meget mere for hurtig og frodig vekst når planten settes opp i lyset.

Dersom dette årsaks- og virkningsforhold gjelder i den ureflekterte blomsterhave, hvor meget mere gjelder da ikke de samme forhold i den reflekterende og personlig iakttagende have, menneskesamfunnet.

Vi vil *billedlig* forestille oss en sådan gartner som utvikler nye sorter, fremkaller og rendyrker egenskaper med de bevisste mål at det ufrie skal iføres frihet, og at det ufullkomne skal iføres fullkommenhet. Vi vil tenke oss en have så stor som den jord vi lever på. Vi vil tenke oss at livsgartneren har frembrakt en mengde vakre trær og blomster og frukter. «Men», sier han til seg selv, «disse blomster og trær er så ufrie. De kan ikke bevege seg. Og disse frukter kan ikke brukes til noe». Vi tenker oss videre at han utvikler friere former, som sommerfugler og insekter som kan suge honning av blomstene, og samtidig tjene som elskovsbefordrere mellom jordbundne planter. «Si, hva fanger hver blomst av de vårgale vinde», som Wil-

denvey uttrykker det. Vi tenker oss at han utvikler fugler som kan synge i tretoppene og i luften, og alle slags dyr som kan springe fritt omkring og spise gress og frukter.

Det vibrerer en mangfoldighet av nytt liv i denne have. Men heller ikke dette er fullkomment. Og «gartneren» sier til seg selv: «Disse dyr og blomster og trær kan ikke tenke, de kan ikke samle bevisste inntrykk og forstå. Jeg vil utvikle mennesker i mitt eget bilde, mennesker som kan se og forstå det de ser. Mennesker som kan tale, høre, tro, og håpe». Og så reiser han noen skapninger opp på to, og gir dem refleksjonen eller bevissthetslivet. -

Under denne utvikling har livsgartnerens «utvalg» funnet sted etter forskjellige prinsipper. Det som var vakre farver og deilig duft for blomstene for å trekke insektene til seg, det ble sterk luktesans i visse insekters «naturlige utvalg» og livskamp. Det som var sterke røtter i visse trær livskamp, det ble sterke nebb og klør i visse dyrs livskamp. Og det som var luktesans, sterke røtter og sterke klør for visse andre skapninger, *det ble intellektuell og etisk kraft i menneskenes livskamp osv.*

Ti gartneren er «fritenker». Han foretar sine «naturlige utvalg» ved hjelp av sin frie tanke. Han er ikke bunnet til det som var og alltid har vært. *Han vil noe mere*. Han vraker, velger og sorterer med bestemte mål for øye. Er ikke Gud også fritenker? Er ikke menneskene selv et produkt av den frie tanke? «Alt er blitt til ved ordet», står der. Men er ikke «ordet» det samme som «tanke»? «Ordet» eller på gresk «logos» betyr ikke bare «det sagte», «det uttalte», det betyr også i etymologien «tanke» og «idé».

Betrakter man nå menneskenes historie under denne evolusjonistiske synsvinkel, ser man snart at *kanoner og festninger og numerisk kraft så langt fra har vært det avgjørende for et rikes beståen*, at tvertom alle de riker som er bygget på vold og sverd er omkommet ved vold og sverd, fordi «gartneren» ikke hadde bruk for dem i sin store målbevisste plan. De livsfiendtlige øvrigheter har i sannhet ikke båret sine sverd forgjeves. De har alltid hatt den misjon å tilintetgjøre seg selv, hvergang deres *tross* imot livets eksakte virkelighet var blitt for veldig.

Vi har også våre saker i orden her i Norge for alle tilfeller. Vi bruker mekanisk vold og mekaniske metoder likeoverfor det organiske evig blivende og værende. Og når vi står overfor de økonomiske spørsmål som i selg selv er fine sammenhengende reelle tallverdier, går vi frem som folk der bruker storsleggen for å reparere et dameur. De fine matematiske tall og deres indre harmoniske sammenheng ødelegges og forstyrres av politisk vold. Og slikt tillater man seg ofte å kalle «vitenskap».

Vi har jo hele den nye livserkjennelse. Men vi synes ikke vi har bruk for den. Og dog er det forlenget erkjent av moderne forskning at *nyskapinges store tid ennå ikke er forbi*. Det evig blivende, værende og vordende har hatt mange talsmenn allerede.²⁾ «I skal gjøre større ting enn disse», sier Kristus. «Min Fader arbeider inntil nå og jeg arbeider».

Mennesket ble utstyrt med en mengde betingelser og muligheter. -

«Det at ane dig gav evne», som Bjørnson sa.

Eller:
«Er mit *evighets*håb ifra ham, er det *dåb* av hans ånd over min».

Selve håpet om evig liv rummer i seg selv hva enhver vil kunne forstå uten å være noen større filosof, *den første og viktigste alle betingelser for at evig liv kan oppnås*. - Håpet er den første betingelse. Troen det neste skritt. Sannhetens vei, og full fortrolighet med midlene blir det endelig avgjørende. Intet er umulig. «Fra så lavt til sådan tinde, hvad skal vi ei vid're vinde?»

(Bjørnson)

«Fra kaos til i dag». Fra i dag til fullkommenhet. Og det ser i mine øyne ut så at livets program er blitt utvidet i og med menneskenes tilsynekomst på jorden. Det er ikke bare det forkrenkelige som skal iføres uforkrenkelighet, men «*det døde skal også iføres udødelighet*».

Før vi her går videre, skal vi bare merke oss en meget interessant ting: Dersom livet til dato har utviklet (eller skapt) alt, også mennesket på virkelighetens grunn - ved årsaker og virkninger, hvorfor skal vi da tenke oss veien til udødeligheten å være en annen, overnaturlig eller «mystisk» vei? Hva vet larven som kryper omkring i støvet i «sneglegang» om *hvordan* den skal bli sommerfugl? Hva vet larven om hvordan det frie somnierfugleliv tar seg ut?

«Hvi bestemmer Jeg orm da min evighetsform, jeg tar ydmyk min lov thi jeg vet den er dig. Var jeg verdig et: «Bliv» kom du makt som er liv, når du vil, som du vil det er dig - det er dig».

(Bjørnson.)

I dette *hvorledes* Gud har skapt oss til dato ligger åpenbart både lys over hvor ufravikelig virkelig han fremdeles vil «skape», og hvor langt det er fra at de forestillinger er sanne som gjør Gud til et slags overnaturlig, metafysisk vesen eller til magiker, tryllekunstner eller trollmann. Han er i går og i dag den samme. Og intet kan påvirke ham til å bryte med sin egen virkelighet. Han er selve *virkeligheten*. Besvergelses nytter ikke. Men de fleste av våre kirkelige og teologiske bønner er bare moderne besvergelses. Istedetfor at man nå som ofte før i historien har begått den feil å forestille seg livet som et avsluttet, ferdig hele som skulle «eksplodere», og forvandles til noget uvirkelig, vil der vinnes megen klarhet deri at man ser all fremtid *som en fortsatt utvikling, en fortsatt «skapelse» på utviklingens grunn*.

1) Dere har kun fremkalt, hva der allerede var latent (slumrende) for hånden (i plantene).

2) Jfr. f. eks. Goethe, Bjørnson, Bergson, Collin m. fl.

Psykerom

Av Finn Skårderud

Folk skaper hus. Men hus skaper også folk. Omgivelsene preger oss. Hva da med husene hvor man forventes å bli frisk? Et sinn kan beskrives som et indre rom, som preges av de ytre rommene. Og de ytre rommene formidler verdier og holdninger. Hvor helsebringende er helserommene?

Jeg overnatter mye på hoteller. For den som stort sett alltid sover i sin egen seng, kan dette høres ut som luksus. Det oppleves ikke slik. Begeistringen for hoteller faller raskt med økende bruk. Man skal ikke tilbringe mye tid i hotelleksistensen før man lengter tilbake til sitt eget hjem og sin egen madrass. Når man ligger slik i hotellengen, blir man opptatt av at noen rom er verre og noen er bedre enn andre. Trøsten er at det finnes noen virkelig gode rom.

Jeg tenker på stil, arkitektur, inventar og stemning. Som hotellboer merker jeg hvordan jeg blir preget. Det handler selvsagt om smak, om hva man liker eller ikke liker. Men det stikker dypere enn det. Til syvende og sist handler det om omtanke fra dem som har skapt og som daglig forvalter disse rommene. I det jeg skriver dette, sitter jeg på et vakkert, gjennomtenkt og trøstende hotellrom som jeg er meget glad for. Jeg beveger meg rundt i rommet, fra hjørne til hjørne, undersøker og gransker og nikker tilfred. Jeg lar meg begeistre av all omtanken som ligger bak lys, farger, linjer, vinduer, bad, inventar, armatur og mere. Og akkurat nå er det slik at jeg ikke bare tenker, men også kjenner at arkitektur kan være omsorg og kjærlige tanker omskapt i form.

Så dukker det plutselig opp noen ubehagelige tanker. Jeg kom til å tenke på psykiatriens rom, og på et kontor jeg en gang hadde på et sykehus hvor jeg arbeidet. Det plaget meg å sitte der. Hele rommet var preget av fravær av omtanke. Det handlet ikke om dårlig smak, men om fravær av både smak og vedlikehold. Jeg skammet meg når jeg tok imot pasienter og familier, og la meg til faste tirader for å unnskyldte det deprimerende rommet for behandling av deprimerte. Og jeg tenker videre på de sykerommene jeg har beveget meg gjennom, hvor den psykotisk utagerende skulle beroliges i rom ribbet for det meste annet enn seng, madrass og belter. Stilarten kan vel kalles psykotisk funkis. Den er vond.

Jeg søker gode tanker om psykiatriens hus, og husker at

Gaustad statsasyl etter sin åpning i 1855 fikk en arkitekturpris. Reformatoren Herman Wedel Major og hans svoger, den etablerte arkitekten Heinrich Ernst Schirmer, ønsket å bygge en moderne institusjon for en human og tvangsfri psykiatri. Arkitekturen skulle uttrykke den gode moralen om en faderlig omsorg som spredte seg ut fra tårnbygningen som sentrum og ut til de syke som bodde i paviljongene. Nå gikk det kanskje ikke helt slik med institusjonspsykiatrien som disse reformatorene hadde tenkt seg.

Og jeg har sentimentale minner om da jeg var med å pusse opp rommene i deprimerende italienske galehus for tretti år siden. Vi satte opp speil for at de utslåtte pasientene skulle gjenoppdage seg selv og vie seg selv mer positiv omtanke. I det gamle regimet hadde speilene vært forbudt fordi man kunne drepe seg selv og andre med dem.

Jeg fordriver dårlige minner om vonde rom med å huske en god formiddag med overlege Egil Waldenstrøm ved Telemark sykehus. Han er en fin mann som med stolthet viste frem den nye akuttpsykiatriske avdelingen. I planleggingen la man mer vekt på estetikk, design og arkitektur enn på sikkerhet. Her var det ingen psykotisk funkis, men i stedet en rekke arkitektoniske og interiørmessige tegn på at man var opptatt av betydningen av ytre rom for de indre rommene.

Akuttavdelingen ble planlagt ut fra en filosofi om oversikt fremfor overvåking, og om pasientenes behov for ro, verdighet, lys, luft og kontakt med naturen, fremfor påtvunget sosialt fellesskap, trange rom og korridorer, dårlig lydisolering og støy. Rundt store atrier med rennende vann, gress og blomster er det bygd opp hus i glass, stein og sibirsk lerk. Vi gikk fra rom til rom, og dette minnet ikke om noe sykehus jeg før hadde vært i.

Prosjektet ble opprinnelig møtt med skepsis. Min guidende kollega kunne den gang fortelle meg at bruken av tvangsmidler som belter hadde gått ned med 80 prosent, og bruk av tvangsinngelger og tvangsmedisiner var redusert med 50 prosent i perioden 1999 - 2004. Bruken av sove-midler var også sterkt redusert.

Estetikken sørger for at etikken kan komme til syne og til live. Og akkurat nå er jeg glad for mitt hotellrom.

Verden på vippepunktet

Antall alvorlige konflikter i verden gikk ned i fjor, men antall mennesker på flukt økte, skriver Anne Thurmann-Nielsen.

VERDEN BRENNER på tv-skjermen. Krig og konflikt, tørke og flom, sult og nød kommer inn i våre trygge stuer og gjør oss til tider maktesløse. Så maktesløse at vi alle, uansett hvor humane vi vil være, kjenner at vi ønsker å snu ryggen til den nøden som ikke rammer oss selv. En liten trøst kan være at antall konflikter i verden gikk ned i fjor ifølge det årlige flyktningregnskapet til Flyktninghjelpen. Og Institutt for fredsforskning (PRIO) kan i samarbeid med Uppsala universitet melde at det ikke siden 1957 har foregått så få kriger på en gang som i fjor.

SIDEN DET IKKE er mulig å trekke ned rullgardina mot resten av verden, er det nyttig å se på de tørre tall fra PRIO. Etter en lengre periode, særlig i tida mellom 1993 og 2003, falt antallet væpnede konflikter dramatisk fra over femti til under tretti hvert år. Deretter har det svingt litt, men konfliktene har vært mindre omfattende enn tidligere. Og da smmenligner man blant annet med andre verdenskrig, Korea-krigen og Vietnamkrigen. Etter 70-tallet har det vært forholdsvis fredelig i Øst-Asia. Og den alltid tilstedeværende og fryktelige konflikten mellom palestinere og Israel har langt færre drepte enn mange andre konflikter som ikke får den samme oppmerksomheten. Nå har nedgangen i væpnede konflikter stoppet opp og verden står på et vippepunkt. Det er tendens til et høyere konfliktnivå, ifølge PRIO-direktør Stein Tønnesson.

KRIGEN MOT TERROR

THE ART OF READING THE BIBLE

Lynne Hipplers oversettelse av "Kunsten å lese Bibelen" er nå snart klar for trykking. Det gjenstår en siste korrekturlesning av hele manus som er kommet fra Type-it i Trondhjem. Samfunnslivs abonnenter kan vente seg en boksending av "The Art of reading the Bible" i løpet av høsten eller like over nyåret. Tiden får vise. Håper dere som mottar boken tar vel i mot den slik dere gjorde med den norske utgaven. Poenget med den engelske utgaven er å få den spredt til slekt og venner og kjente som ikke behersker det norske språk. Benytt sjansen til en gave til utlandet!

Tror BDBs tanker og ideer kan slå an i engelsk språkdrakt!

DOJ

har tragisk nok skylden for noe av den negative trenden. Økning i borgerkriger der det skjer innblanding fra andre stater er et eksempel, og det burde ikke forbause noen at det dreier seg om Afghanistan, Irak og Somalia. Dette er landene som hadde de mest alvorlige og fastlåste konfliktene i fjor. I tillegg kommer Sri Lanka hvor fredsforsøkene gjennom mange år har brutt sammen. Nå er det tilbake til start med jevnlig meldinger om vold og død i tv-stuene våre. Det oppløftende er at situasjonen i Irak ser ut til å stabilisere seg mer enn noen hadde forventet og at neste års tørre statistikk kanskje ikke vil ha Irak på lista over elendigheter. Det samme kan vi ikke si om Afghanistan.

MENS FORSKERNE

sitter med sine definisjoner - at mer enn 25 drepte betyr konflikt og mer enn tusen drepte betyr krig - måler Flyktninghjelpen de menneskelige konsekvensene. Fjorårets økning av flyktninger skyldes i hovedsak Irak-krigen; noe som også har gitt seg utslag på flyktningstatistikken i Norge. For når Bush-administrasjonen flekser muskler og bruker våpen framfor ord roter supermakta det til for tuseener på tusener av hverdagsmennesker. Totalt sett er det 42 millioner mennesker på flukt i verden, og over halvparten av dem, 26 millioner, er på stadig flukt i sitt eget land. Bare i Irak er det nesten tre millioner mennesker som er jaget ut av sine hjem. Og enten de sitter i en nedstøvet flyktningleir i eget land eller vasker gulv i Norge er det snakk om mennesker som ikke har gjort noe annet galt enn å være på feil sted til feil tid. Millioner av dem er barn under atten år.

SELV SITTER VI midt i smørøyet. Vi lever i et av ver-

dens mest fredelige hjørner. Konfliktene befinner seg i hovedsak i Afrika, Midt-Østen og Sør-Asia. Konflikten av lengst varighet er i Sør-Amerika; i Colombia. Og det glemmer vi med jevne mellomrom. Det farligste er at vi også glemmer at flyktninger er mennesker av kjøtt og blod og ikke tall og statistikker. De få lykkejegerne som blander seg inn i den jagede flokken får ofte mer oppmerksomhet enn de som trenger beskyttelse. Der ligger den politiske mynt, og der fyres det opp under både fremmedfrykt og fremmedhat. Statistikk og tall kan aldri undersøke at verdens konflikter i all hovedsak skyldes kynisk bruk av makt i politiske spill de fleste av oss opplever som fjernt og upåvirkelig.

MEN VI SLIPPER ikke unna. Vi plikter faktisk å la oss informere om den verden som rykker innpå oss. Bare da kan vi forstå at mennesker på flukt må få beskyttelse. Og at de som forstyrrer våre behagelige liv har internasjonale rettigheter. At konfliktnivået i verden er nådd et vippepunkt bærer ikke bare bud om flere og utvidete konflikter. Det varsler også om flere flyktningstrømmer. De kan blant annet komme fra Kaukasus. Og det er ingen ting som tyder på at det finnes noen framtid i den feilslåtte staten Somalia på mange år. I India foregår det fem konflikter og det hviler et særlig tungt ansvar på USA, Israel og Iran. Det handler om å bruke ord; ikke våpen. Konsekvensene av en utvidet konflikt i regionen er det få som tør tenke på. Men vi risikerer uansett at flere ofre for konfliktene vil banke på døra hos oss. Da er det klokt å vite hvorfor de gjør det.

(Dagbladet, 8/9 2008)

Hemmelige haver

Å se deg smile bak ditt smil,
å høre gleden bak din glade stemme,
å føle kjærligheten banke bak din puls.

Du kommer til meg
med en krans av moden kveldsvind.
Din ånde
røper flyktig sus av løv.
Du bringer bud
fra hemmelige haver.

- Jeg vil bo
i dine drømmer før du sovner.

Even Lorch-Falch

Betroelser

Som student ved Det kongelige Fredriks i Oslo i årene fra 1933 - 1940 fikk jeg førstehandskjennskap til akademikernes vitenskaplige dilemma innenfor sosialøkonomien. Vitenskapsgrenen sosiologi fantes ikke ved Universitetet den gang, men professor Evald Bosse kom fra Kiel universitet. Han var elev av den kjente professor Fischer i Tyskland. Fischers hovedtese var den samme som Gottfried Feders at arbeidet er gull. Kanskje var også Feder elev av Fischer. Det var imidlertid dr. Bosse.

Flere representanter fra arbeiderpartiet anbefalte et nytt professorat ved Det kongelige i Oslo år 1937 - et professorat i sosiologi. Dette ble imidlertid forpurret og blankt avvist av professorene Keilhau, Wedervang og Frisch ved det sosialøkonomiske institutt. Sosiologi var ingen vitenskapsgren, mente de. Professor Bosse var ingen skikkelig professor, bare professor Doctor honoris causa fra universitetet i Kiel. (De visste simpelthen ikke at professor Doctor honoris causa betød professor av særlig betydning).

De sosialøkonomiske professorene dannet en kamarilja som formådde å skremme Stortinget fra å bevilge penger til en lærestol for professor Bosse. Bosses hovedarbeid heter Arbeidslæren. Det er et volumiøst verk hvor det klart kommer frem at sosialøkonomi uten sosiologi er forfeilet. Det trengs en helt ny samfunns-lære som bygger på at arbeidet - det menneskelige arbeidet er sosialøkonomiens grunnmur - ikke gullet under bankhvelvene.

Jeg visste ikke den gang at dette var en så ny og farlig lære - farlig for bestående pengeromantikk, gullstandard og budsjettisme at du risikerte å bli fullstendig isolert og med alle midler gjort umyndig og betydningsløs i den offentlige mening. Jeg anklaget de nevnte professorene i sosialøkonomi for å drive kvaksalveri. Jeg fikk stort oppslag i daværende Samfunnsliv. Jeg fikk takk av BDB for det jeg gjorde, og jeg oppnådde å få personlig kontakt og godt vennskap med professor Bosse. På universitetet ble jeg varg i veum.

BDB og Bosse var blitt venner under denne universitetsstriden. De hadde sammenfallende mening om at den nye disiplinen under navnet sosiologi måtte også introduseres ved norske læreanstalter. Med Bosse som universitetsprofessor i Norge ville også BDB få lagt frem sine nye tanker der. Gottfried Feder blir nevnt. Han ble tatt av dage i en bilulykke i Berlin i 1935. Om dette medførte hans død, så er det ikke sikkert at det var nasjonalsosialistene som forårsaket ulykken. Han var jo en av deres egne fra lenge før Hitler. Det kunne komme fra dem som ikke kunne forlate gullet?

Nok om det. Det er sant som BDB skriver i boken 9. april. Der fantes i Tyskland en mengde litteratur i mellomkrigstiden som gikk ut på å detronisere gullet og sette det menneskelige arbeide inn som økonomiens fundament. Vi har nevnt prof. Fischer i Kiel og hans elever. Disse var ikke tilknyttet nazistene, men hadde heller slik som professor Bosse - en viss tilknytning til de første sosialister - utopistene. I parantes bemerket. Prof. Bøsse var bror til den betydelige svenske skuespillerinnen Harriet Bosse, gift med anarkisten Strindberg.

Når vi mange ganger har nevnt den norske professor Ragnar Frisch, så er det tydelig at han har fjernet seg fra sine kollegaers bastante avvising av professor Bøsse og arbeidslæren. I artikkel i Aftenposten den gang en artikkel gjengitt i Samfunnsliv - skriver han klart og tydelig

at gullet var uten verdi i forhold til menneskets iboende valuta, dets økonomiske utfoldelse i arbeid og teknikk. Kanskje gjør vi i dag Frisch noe urett når vi sier at han sviktet overfor politikerne. Han hadde Dybw. Brochmanns idé om et totalitetsregnskap klart for seg, men som han sa: Jeg våget ikke å fomærme våre makt-havere med å legge det frem som fullført regnskap.

Frisch var Kristus-orientert. Han var klar over at tjenerprinsippet måtte frem også innenfor økonomien og at det dynamiske prinsippet fra naturen også i høyeste grad var med å bestemme økonomiens frukter. Hva han ikke var klar over, var at sosialøkonomien med sin gulltro, sin valuta-lære, sin børslære, sin budsjettisme og banklære alt sammen tilhører drømmens og fantasiens ukontrollerte verden. Han visste ikke hva Kristus visste og som BDB har gjenoppdaget, at å forlate drømmen er som å stå opp igjen fra det døde.

Det mentale element som BDB fører inn når det gjelder å lese Bibelen, var trolig fremmede tanker for de nevnte pionerer i sosiologi. Som pionerer bør også nevnes Aksel Sømme og Erling Winsnes som skrev Økolæren. Mentalitetslæren er ganske enestående for BDB. Han er den første i vår tid som oversetter evangeliets uttrykk «døden» med det samme som drømmen. Han gikk selv inn i fantasiens drømmeslott, Det norske storting, og fremstilte for dem virkelighetens sosialøkonomi og sosiologi, den som avløser budsjettismen og pengeskuespillet i vareoverflodens verden.

Likefullt tror jeg å kunne si at alle de nevnte forskere og flere til vil få sin plass som grunnleggere av virkelighetens levende samfunn på jord. Universitetene med sin drømmeøkologi blir liggende igjen på utviklingens vei som stener i veikanten. Du kan ikke dyrke drømmen og virkeligheten på samme tid, sa Kristus. Du kan ikke på samme tid dyrke det pulserende og levende samfunns økonomiform som du dyrker den døde tallisme. BDB kom seg ut av Stortinget igjen - ut av syvsovernes lekestue og ut igjen til det levende samfunn, ut til virkeligheten. Og takk for det. Jeg kom meg ut av det som Wmsnes kaller sosialøkonomien som samfunnsode.

Dette bør vi alle tenke alvorlig over. Med BDB har tiden runnet ut for døden og dødsfilosofien innenfor landenes organiserte etater, de såkalte styresmakter og den religiøse avgudslek. Det skapes en ny fred blant menneskene ved oppdagelsen av riket innen i dere, en fred som varer, en fred som bygger på våkenhet og ikke lenger på drømmer under søvnen. Det er sikkert som Aase Brenne skriver så vakert. Menneskets vandring mot oppvåkning er en vandring via symbolene og blant symbolene kan aller først nevnes stat og kirke. I halv våken tilstand sier vi kanskje velferdsstat. Det skulle indikere at vi lever i demringstimen.

Når jeg skriver som jeg nå gjør, så kan du komme i faresonen, sier venner til meg. Ja, for BDB ble det farlig - nærmest livsfarlig. Var det ikke stått frem en tapper trønder, professor Johan Vogt, da hans stilling var som verst, og gitt ham attesten pioner i disipliner innenfor sosialøkonomien, hadde det sett mørkt ut. Men som BDB selv sa. Det har fulgt meg en heldig stjerne hele tiden. Det samme kan jeg si etter 27 år som redaktør av hans avis. Døden er neppe så farlig som å oppleve at der finnes noen som «lurer på din og min frihet». (Uttalelse fra Gjellestads bok). Oppvåkningen kan være smertefull. Vær helt fortrolig med at vi i allefall må pent lære å holde våre personer tilbake og isteden slippe våre nye idealer frem om oppvåkningen endelig skal lykkes.

Noen vil spørre: Når fikk vi så profes-

sorat i sosiologi i Norge. Det måtte en verdenskrig til før det skjedde - over 100 år etter vitenskapens far August Comtes død. Og dessverre, det vi fikk var en akademisk opptørket vitenskap som ikke har satt det ringeste spor etter seg. De virkelig betydningsfulle norske sosiologene holdes langt utenfor universitetenes porter. Deres betydelige verker er foreløpig stablet bort i bibliotekenes kjellere. Visst var det slik at BDB tok avstand fra den form for Nasjonalregnskap som hittil er gjort til anvendelse. Han erkjente seg ikke som far til dette. Det fremkom både av ham selv, hans sønn, O.B. Øye og av andre i bladet Farmand og avisene ellers. Her i Samfunnsliv ble det gjort utførlig rede for forholdet. Nok er jeg ikke helt med på å skyldes prof. Frisch for galskapen. Det hele skyldes sosiologisk og sosialøkonomisk bevisstløshet hos ledere og velgere innenfor vår partipolitiske lekestue.

Når så tyskerne og invasjonen kom i 1940, falt Sisisusstenen tilbake i gropa. Det ble langt mer om å gjøre å praktisere hevn over skyldige og uskyldige enn å tilgi. Det norske folk var ikke innstilt på dette. Her var ingen hevtanker å spore blant folk flest i slutten av okkupasjonstiden. Men konge og regjering var ikke før kommet tilbake, så begynte levenet. Partipressen sammen med radio og sultne advokater fikk pisket opp stemningen. Kirken bifalt.

Oppklaringen av de egentlige årsakene til 5-årsmisæren var om å gjøre, men slikt noe ble feiet under teppet. Det som i Samfunnsliv ble kalt nødstilstander midt i overfloden, budsjettisme bygget på avgifts og skattellat til staten som om dette skulle representere noe i nærheten av samfunnets inntekter, ble eklatant skjøvet unna. Et større og nytt fiktivøkonomisk parnass måtte gjenreises hvor de fæle tyskerne hadde herjet.

Prof. Frisch med sin lansering av det som prisvinneren kalte bruken av det dobbelte bokholderis metode som grunnlag for budsjettene, for på den måten å få frem det eksakte, reelle forhold mellom landets produksjon og landets forbruk, kom riktignok frem til offentlig annonsering, men ble forfuset. Pengeøkonomien skulle gjelde. Fiktivene skulle fortsatt tillegges egenverdi, og beskattes som var det kom og poteter fra åkrene.

Pengerenten som tyskerne hadde, satt så lavt som mulig for at industrien ikke skulle få en diger ny omkostningskonto i tillegg til arbeidslønn, materialer og skatt, ble forsøkt holdt nede også av de hjemvendte. Husbankrenten var kun 2,5% fra starten i 50-åra, men dette ble kortvarig. Hva er den i dag? Innenfor norsk industri og samfunnsliv kjemper vi med en rente og en rentekonto på all vår gjøren og laden på opptil 15 - 20% og tilsvarende fiktivkapitalisering.

Vi fikk i etterkrigsstarten en antikapitalistisk periode med lav rente gjennom de nye statsbankene. Landets hurtige gjenreise hadde sin bakgrunn i lavrentepolitikken. Så fant amerikanerne olje i Nordsjøen. Oljeutvinning skulle finansieres. Det blir fortalt at Gerhardsen ville finansiere det nye foretak med lavrentepenger fra Norges Bank. Altså med lån etter lavrentepolitikken. Men nei, sa Per Kleppe! Skal vi få oljen solgt, kommer vi ikke utenom kjøpernes penger og banker. Renten må ihvertfall ikke være lavere hos oss enn utlandets banker har. Men så kom det fra «geniet» Kleppe. Dette som en trøst til våre norske gjelds- og skattebetalere. Det skal gjøres mulig å trekke fra renten på selvangivelsen.

Her dukker statshedenskapet opp i ny skikkelse. Staten som utgift på samfunnet kan ingen rente betale. Per Kleppe var en snill og velmenende statsråd, men han, som nuværende Gunnar Berge, skjønte

ikke og har ennå ikke skjønt, at hva du enn vil subsidiere over staten, det være renten eller industrien. Det kommer alt sammen igjen som påplussing i vareprisene. I dag bevilges det på milliarder over statsbudsjettet for å avhjelpe en arbeidsledighet som ene og alene er kommet der fordi all norsk industrihar fått en så stor og uhyggelig rentepost å betale i tillegg til andre skatter og avgifter. Renteposten har gjort norsk industri ulønnsom.

Ap ble kalt Det kongelige norske arbeiderparti. I dag kan det kalles Det stats-hedenske parti. Partiet har dessverre ikke oppfattet at hele statens kostende betales av oppsvulmingen i vareprisene. Rentebetalningen skaffer tusenvis av arbeidsplasser i systemet, men gir samfunnet ingen inntekter, kun utgifter. Så spør det i dag når så mange begynner å ane at renteutgiftene kveler oss. Kan renten settes ned? Bundne lån i utenlandske banker mot avtalt rente, har berøvet landet handlefrihet. Så står vi der.

I dag må vi altså spørre de store finanshusene ute i verden om lov til å fastsette vår egen rente. Dermed er grunnlaget lagt for et land som ble solgt til det som Frisch kaller «Det uopplyste pengevelde». Hvorledes da unnfly den kommende vrede, den vrede som ligger i at vi i tidens fylde også vil få en såkalt overmasjonal styring fra de fremmede kreditorene. Den overmasjonale styringen fra EF.

Så er spørsmålet: Hvorfor skulle ikke et norsk nasjonalregnskap være tuftet på vår norske reale produksjon? Hvorfor ble arbeidet med dette avvist av politikerne? Det er ikke gullet i bankens kjellere som betyr noe. Det er heller ikke statens budsjetter og pengene som betyr, men det er landets samlede produksjon og landets samlede forbruk som betyr og en bokholdermessig oppstilling over dette.

Alt nytt vekker motstand. I Samfunnsliv får vi finne oss i utestenging og iblant forfølgelse, men vi håper fremdeles på at der snart konuner en oppvåkning når det gjelder forholdet stat og samfunn. En hestetort har større egenverdi enn 10-kroneren. Når skal en ny livsorientering få slippe frem som kan frigjøre oss fra vårt selv-pålagte renteåk og vårt økonomiske fengsel.

Vest-Tysklands økonomi er blant de sterkeste i verden i dag. Hvorfor? Fordi de har skjønt hva Gerhardsen i sin tid tilsynelatende skjønnte. Renten må holdes lav. Høy rente er den farligste faktor for inflasjon. Vest-Tyskland er det land som kjøper mest olje fra Norge og kanskje det land vi låner mest penger av. Vi tillater m.a.o. tyskerne å gjøre fortjeneste både på oljen og vårt høye rentenivå. Vi trenger ikke skyldes på tyskerne at så skjer. Misforholdet skyldes ene og alene norsk penge- og statshedenskap. Vi tror v/Ap at størst mulig stat gir velstand. Tyskerne mener det motsatte og får rikelig uttelling på markedene.

I en artikkel i Bergens Arbeiderblad for 4. januar 1957 skriver prof. Johan Vogt om Dybwad Brochmanns økonomiske forfatterskap. Dekapitaliseringsplanen sammen med desentralisering virker noe virkelighetsfjern, ettersom det forutsetter en avskaffelse av staten i sin nuværende form. Nei, avskaffelse av staten er ingen forutsetning, men en oppklaring av den døde institusjonen staten i forhold til vårt levende, norske folkesamfunn er en forutsetning. Og det er ikke virkelighetsfjemt. Menneskene må lære å skjelne mellom samfunnet som eksistensform og staten som oppdiktet symbol. Da kan BDB's plan virkeliggjøres.

Artikkelen skrevet i 1989.

Anders Ryste

Bevissthetens - - -

Odysseus en enorm draging fra den store, ubevisste, uddifferensierte kvinnelige kraft, lysten til å forene seg eller smelte sammen med den; lysten til å bli ubevisst, som han en gang hadde vært som ganske liten eller som foster. Men det som gjør ham til helt, er at han motstår denne fristelsen. Han er ikke interessert i det ubevisstes mørke energi. Hans 'seier' over den er symbolisert i at han blinder Kyklopen, hvis øye representerer den intuitive innsiktens 'tredje øye'.»

Berman fortsetter: «Med heltens fødsel, som egentlig er egoets fødsel, blir verden ambivalent. Den blir splittet opp i maskulint og feminint, svart og hvitt, venstre og høyre, Gud og djevel, ego og ubevisst; dette blir det dramaet som alle kulturer (ifølge Neumann) må slåss med.»⁷

Men Odysseen er bare beretningen om bevissthetens begynnende oppståelse og de fristelsene det ubevisste utsetter den for.

Den mest presise historiske datering av bevissthetens opprinnelse hos Jaynes er den greske politikeren Solon fra Athen, som levde 640-560 før vår tidsregning. Solon innførte demokratiet i Athen i det århundre da den greske filosofien ble grunnlagt med skikkelser som Thales, Anaximander og Pythagoras.

Vi vet med sikkerhet at Solon brukte det greske ordet *noos* som et uttrykk for et subjektivt sinn. En av de læresetningene som tilskrives Solon, men også mange andre samtidige greske tenkere, er den berømte «Kjenn deg selv» - et uttrykk som bare gir mening om en *har et begrep om seg selv utenfra*. Å se seg selv utenfra er en avansert mental operasjon, som forutsetter et begrep om hvem en er.

Julian Jaynes finner tegn på bevissthetens opprinnelse i mange sivilisasjoner: De greske tekstene *Iliaden* og *Odysseen* beskriver begynnelsen av overgangen; de indiske tekstene er oppdelt i Vedaene, som er fra den tokamrede tiden, og Upanishadene, som er subjektive; hos kineserne finnes det nesten ingenting fra den tokamrede tiden; fra egypterne er det heller ikke stort igjen.

Av alle de bemerkelsesverdige mange kulturelle gjennombruddene som skjer samtidig på planeten, i mange forskjellige kulturer omkring et halvt årtusen før vår tidsregning, er det Det gamle testamente som etter Jaynes' oppfatning rommer den beste tekst til beskrivelse av bevissthetens opprinnelse. Her er hele historien fortalt i ett langt strekk, fra gudene forsvinner til bevisstheten overtar sinnet.

Og nettopp Det gamle testaments religion rommer *monoteismen*: bare én Gud. Religionene med mange guder svarer til det tokamrede sinn, mens religioner med bare én Gud svarer til det bevisste sinn.

For den virkelig store forskjellen mellom hedenskapet med mange guder og monoteismen er ikke først og fremst overtro, hallusinasjoner eller regndans; den store forskjellen er oppfatningen av hvem som er subjektet for menneskers handlinger.

Før bevissthetens tid, i det tokamrede sinns periode, hadde mennesker overhodet ikke fri vilje, reelt sett ikke engang vilje. Etter bevissthetens komme fikk mennesket fri vilje - i hvert fall i et visst monn. Moralens problem oppsto; Moses kom ned fra berget med tavlene med de ti bud fra Gud.

Det var plutselig blitt noe å tenke over: hvordan en skulle handle. Hvor voldsomt kontrasten er mellom «Kjenn deg selv» og moralske forskrifter på den ene siden og det tokamrede sinns ansvarsfrihet på den andre, fremgår av denne passasjen fra Jaynes' bok:

«Et gammelt sumerisk ordspråk er blitt oversatt som: 'Handle raskt; gjør din gud glad' [*Acl promptly, make your god happy*]. Hvis vi et øyeblikk glemmer at disse rike engelske ordene bare er en forsøksvis tilnærming til en mer ukjent sumerisk sak, kan vi si at denne merkelige fordringen i vår subjektive mentalitet blir til utsagnet: 'Tenk ikke; la det ikke være noe tidsrom mellom at du hører din tokamrede stemme og gjør hva den sier til deg.'»⁸

Fornemmelsen av at mennesker har det best med seg selv når de føler seg frie til å handle fritt, uten intervensjon fra bevisstheten, kan spores i dette gamle sitatet.

Oversatt til språkbruken i denne boka lyder det sumeriske ordspråket: 'Unngå vetoer - gjør ditt Meg glad.' Men det er klart at denne oversettelsen rommer et svært voldsomt betydningsskred, for i våre dager hører vi ikke gudene (og sperer inne dem som gjør det). Derfor handler det ikke om å følge en indre stemme, men om å handle uten for mye bevissthet og forutgående refleksjon.

Men selve påstanden - handle uten bevisst omtanke - var sikkert ikke mindre absurd for de gamle sumererne enn den er i dag, hvis vi isolerer den fra sammenhengen og gjør den til en leveregel i seg selv.

Under overgangen fra det tokamrede sinn til det bevisste, opptrådte en lang serie av mellomformer, hvor gudenes stemmer riktignok ikke lenger talte gjennom særlig mange mennesker, men hvor mange mennesker til gjengjeld lyttet til dem som fortsatt kunne høre gudenes stemmer.

«Greske orakler var den sentrale metode til å treffe viktige beslutninger i mer enn tusen år etter sammenbruddet av det tokamrede sinn.»⁹ skriver Jaynes. Oraklet i Delfi, det mest berømte av dem, besto av unge kvinner som med fråde om munnen og forvridd bevegelse svarte på det de ble spurt om. Og det var ikke småting: kolonier, kriger, lover, hunger, musikk og kunst. Og bemerkelsesverdige nok: «Svarene kom omgående, uten noen overveielse og uten avbrytelse,» skriver Jaynes, som straks spør: «Hvordan er det tenkelig at enkle bondejenter kunne trenes opp til å sette seg selv i en slik psykisk tilstand at de uten å nøle kunne treffe beslutninger som styrte verden?»¹⁰

Det går an å diskutere *hvor* uskolerte de kvinnelige prestene i Delfi egentlig var. Det heter seg for eksempel om Aris-toksenos, som var elev av den store filosofen Aristoteles og skrev en biografi om matematikeren og filosofen Pythagoras: «Aristoksenos sier at Pythagoras fikk de fleste av sine etiske doktriner fra den delfiske prestinnen Themistokleia.»¹¹ Det er også mulig å diskutere hvor konkrete svar de unge kvinnelige prestene egentlig ga. Heraklit, en annen av de virkelig store greske filosofene, skriver: «Den gud hvis orakel er Delfi, verken taler ut eller skjuler, men gir et tegn.»¹² De unge kvinnene ga riktignok svarene, men de skulle fortolkes før de kunne brukes til noe. Men uansett

detaljene er det bemerkelsesverdige at de kunne regjere det greske riket gjennom rådspørring i Delfi.

Forklaringen er, mener Jaynes, et generelt mønster hvor en felles tro kommer til uttrykk gjennom spesielle individer som gjennom ritualer og trance kan bringe seg i kontakt med krefter (i seg selv), som andre ikke (lenger) er i kontakt med. Hele oppbudet av trollmenn, medisinnmenn, orakler, hekser, spåkoner og deres moderne etterfølgere er uttrykk for en lengsel mot det tokamrede sinns kontakt med gudene. Gjennom historien mister menneskene tiltro til disse få utvalgte som ennå kan merke gudenes vilje. Eller gjør vi det? Kanskje blir budskapet nå bare båret fram i andre gevanter.

Det tokamrede sinns epoke tok slutt: Menneskets bilde av seg selv var forandret - og dermed menneskets bilde av det guddommelige. Den greske gudeverdenen forsvant helt til fordel for kristendommen, som er bevissthetens religion - «Jesu forsøk på å reformere judaismen (jødedommen) kan fortolkes som en nødvendig ny religion for bevisste mennesker snarere enn tokamrede mennesker,» skriver Jaynes. «Atferden skal nå endres fra det indre av den nye bevisstheten snarere enn gjennom moselovene, som former atferden utenfra. Synd og botsøvelser hører nå til innenfor bevisstheten, i dens lyst og anger, snarere enn i de ytre ti bud og bot gjennom tempelofringer og fellesskapets straff.»¹³

Julian Jaynes går ikke videre med disse religionshistoriske betraktningene, men grunnpoenget er det samme som det som sprang ut av sammenligningen mellom jødedom og kristendom utfra Benjamin Libets vetoprinsipp: Mens jødedommen påvirker menneskers sinn utenfra, gjennom sosiale seremonier og moralske forbud, søker kristendommen å endre sinnet innenfra ved å kreve at mennesker har et sinnelag som selv kan foreta den kontrollen som tidligere var lagt utenfor sinnet, ute i det sosiale fellesskapet. Kristendommen er bevissthetens religion, for den gjør bevisstheten til en regulator av menneskers atferd, snarere enn noe ytre.

Julian Jaynes' analyse legger opp til en tredeling av det historiske forløpet. Først en *førbevisst fase*, da mennesker ikke har fri vilje og handler direkte og ureflektert på kommandoer fra guder. Siden en *sosialt bevisst fase*, da den frie vilje blir regulert gjennom en sosial kontrakt (de ti bud) utstedt av et menneske med en særlig evne til å høre Gud (Moses); i denne fasen er fellesskapet og seremoniene det sentrale. Den tredje fasen kunne betegnes som en *personlig bevisst fase*, da forholdet mellom mennesket og Gud nok en gang er innvendig (som i den førbevisste fasen), men nå bevisst: Den frie vilje innebærer muligheten for å synde i så vel tanke som handling.

Alle hedenske religioner (med mange guder) hører hjemme i første fase, mens jødedommen og til dels katolisismen hører til i annen fase; protestantismen er rendyrkingen av tredje fase.

Spørsmålet er så bare om den kristne tradisjonens forsøk på å gjøre mennesket totalt bevisst og gjennomlyst, kan lykkes. Hvis Benjamin Libet har rett i at bevisstheten bare kan vetoe ikkebevisste tilskyndelser slik at de ikke blir ført ut i livet, men aldri kontrollere hvilke tilskyndelser som forekommer, er men-

nesket ganske enkelt ikke så gjennom-siktig som vestlig filosofi og religion etter renessansen har oppfattet det. Fra tidligere tiders totale fravær av bevissthet, har den nyere tid vært et forsøk på å insistere på fravær av ikkebevissthet.

To svært viktige begreper i Jaynes' analyse av bevissthetens opprinnelse er begrepene «jeg» og «meg». Ideen om et jeg oppstår samtidig med ideen om en verden: Når en har et bilde av en omverden som en kan tenke over, kan en også tenke på seg selv i denne verden; se seg selv utenfra. En kan tenke seg inn i situasjoner og spørre hvordan en vil reagere. Jeg-begrepet er nøye knyttet til dette å se seg selv utenfra; å ha et kart over verden hvor en selv er med. Meg-begrepet, som Jaynes selv erkjenner er uklart i forhold til jeg-begrepet,¹⁴ handler også hos Jaynes om en selv sett utenfra.

I lys av Jeg/meg-distinksjonen kunne en velge en annen språkbruk: Et førbevisst menneske er bare et Meg, mens et bevisst menneske tror at det bare er et Jeg. Mennesket har altså gått fra en periode da det bare var et Meg, til en periode da det tilsynelatende bare er et Jeg. I Meg'ets periode ble atferden kontrollert gjennom stemmer, mens det i Jeg'ets periode er bevisstheten som mener at det kontrollerer tingene.

Jeg'et må, når det først oppstår, nødvendigvis insistere på at det har kontrollen over personen. Det er selve ideen med et Jeg. Ideen om et Jeg med fri vilje er uforenlig med en masse guder som virker gjennom kommanderende stemmer. For i så fall er det jo ikke Jeg'et som bestemmer.

Men omvendt står Jeg'et overfor det problem at det ikke kan forklare eller nødvendigvis akseptere alt det som skjer i den personen som er omfattet av Jeg'et. Den Jeg-forestillingen som vil hevde at Jeg'et overskuer og gjennomskuer alt, støter på det problem at det tydeligvis ikke stemmer. Verken all den gleden og lykken et menneske kan føle, eller alt det hatet og all den nederdrektheten det kan romme, er noe Jeg'et kan redegjøre for.

Jeg'et må nødvendigvis bøye seg og knele for noe som er større enn det selv. Men det er en sentral egenskap ved et Jeg at dette større ikke kan være personen selv, for den er kontrollert av Jeg'et.

Løsningen er monoteismen: Forestillingen om at det er én og bare én Gud.

Gudsbegrepet er Jeg'ets redning når det blir konfrontert med egenskaper ved Meg'et som det ikke kan redegjøre for. En kraft som er langt større enn Jeg'et og virker gjennom alle ting og hendelser i verden. Den guddommelige intervensjon kan brukes som forklaring på alt det Jeg'et ikke kan redegjøre for i den person som Jeg'et angivelig gjennomskuer og kontrollerer.

Vi kan gå enda lenger og hevde følgende: Gudsbegrepet dekker alt det ved Meg'et som ikke er Jeg'et. I stedet for å erkjenne at det foregår subliminal sansning, ikkebevisst tenkning og massevis av andre ikkebevisste aktiviteter i et menneske, som Jeg'et ikke kan forklare, kan Jeg'et henvise til at det ikke er personen som rommer dette forsynet eller disse evnene: det er et guddommelig prinsipp.

Jeg'ets manglende evne til å redegjøre for Meg'et blir på denne måten skjermet av gudsbegrepet, som tillater en irrasjonalitet som Jeg'et hevder ikke eksisterer i personen.

Bevisstheten kan ikke akseptere at den ikke har kontroll over mennesket. Men bevisstheten må på den andre siden erkjenne at den ikke har full kontroll over alt sammen. Derfor monoteismen.

Til gjengjeld rommer nesten alle monotelstiske religioner mer eller mindre dominerende tradisjoner for at «Himmeriket er inne i eder»: at det guddommelige prinsipp er i hvert eneste menneske; ikke bare der ute, men også der inne.

I sitt forsøk på å sammenfatte flere årtuseners religiøs tenkning i *Den evige filosofi*, betoner den engelske forfatteren Aldous Huxley akkurat denne Gud innenfor: «Gud innenfor og Gud utenfor er to abstrakte begreper som kan ronnes av forstanden og uttrykkes i ord. Men de kjensgjerningene som disse begrepene viser til, kan ikke erkjennes og erfares unntatt i 'den dypeste og innerste del av sjelen'. Og det gjelder Ikke fullt Gud utenfor som Gud innenfor.»¹⁵

Religionene har tematisert dette forholdet: at Jeg'et nødvendigvis må erkjenne at det er noe som er større enn det selv. Og religionene har tematisert en rekke metoder som gir Jeg'et mulighet til å besinne seg overfor dette andre. Religionene tilbyr et fellesskap for mennesker som vil tematisere disse forholdene.

Det går an å fortolke bønn og meditasjon, seremonier og velsignelser som en kontakt til dette Indre guddommelige. Men det betyr også at vi kan gå et skritt videre og hevde at det Jeg'et forsøker å kontakte gjennom bønn, meditasjon, messe og skriftsteder, er selve Meg'et, som Jeg'et bevisst må benekte eksistensen av.

En svært vesentlig del av det en viser til når en taler om Huxleys «Gud innenfor», er den delen av mennesket som bevisstheten ikke kan redegjøre for. Hvis en hevder det, kan en si at religionenes tema i virkeligheten er en bearbeidelse av bevissthetens tema og dermed Jeg'ets tema: Besinnelsen over at en er mer enn en selv kan vite.

Det er dermed god grunn til å ta de religiøse erfaringene alvorlig; også fra et ateistisk synspunkt må en si at religioner handler om noe virkelig og reelt, som ikke bare angår lengselen etter det tokamrede sinns enfold og uskyld, men et høyst nåtidig og virkelig drama: forholdet mellom bevissthet og ikkebevissthet i et menneske. Også ateister må leve i den motsetningen som religionene beskriver. Religionen er en altfor viktig sak til at ateister kan overlate den til de religiøse.

Amerikaneren Julian Jaynes er langt fra den eneste som har utforsket bevissthetens opprinnelse. I Europa har både tyske og franske *mentalitetshistorikere* undersøkt jeg-bevissthetens historie. Konklusjonene deres stemmer ikke alltid overens med Jaynes'.

De europeiske undersøkelsene peker på at det tilsynelatende ikke gikk så glatt med å få etablert en bevissthet, som Jaynes hevdet da han i 1976 fremsatte teorien om at bevisstheten først oppsto omkring et årtusen før vår tidsregning: *Bevisstheten forsvant igjen!*

Det skjedde omkring år 500 og varte mer enn fem hundre år! Historikeren Morris Berman skriver om de siste års studier av denne perioden: «Av årsaker som ennå ikke står helt klart, forsvant den menneskelige selvbevissthet i denne perioden og dukket så på mystisk vis opp

igjen i det 11. århundre. Atferden hadde i perioden 500,-1050 e.Kr. en slags 'mekanisk' eller robotaktig karakter.»¹⁶ I samme periode forandret oppfatningen av forbrytelser seg: «Det var stort sett ingen diskusjon av spørsmålet om hensikten med en forbrytelse. Det var bare handlingen som telte, den fullbyrdede fysiske handling.»¹⁷

Slutten av middelalderen er preget av at bevisstheten vender tilbake og selvpoppfatningen slår igjennom. Morris Berman beskriver perioden omkring år 1500 på følgende bemerkelsesverdige måte: «Vi finner en bratt og samtidig vekst i selv-bevisstheten og den tekniske kvalitet ved fremstillingen av spell.»¹⁸

Bruken av spill ble utbredt i renesansen, den perioden som er preget av individets gjenfødelse; den nyere tids begynnelse. Å se på seg selv i et spill, å se seg selv utenfra, ble til selve den tekniske formidlingen av selv-bevissthet eller Jeg-bevissthet. På tilsvarende vis begynte utbredelsen av 'takt og tone'-bøker som instruerte folk i hvordan en skulle oppføre seg i andres påsyn: spise, kle seg, konversere og i det hele tatt være «dannet».

Det kan virke fullstendig absurd å tolke utbredelsen av spell på denne måten. Men spillet er jo nettopp et instrument som gir oss mulighet til å se oss selv slik vi tar oss ut i andres øyne. Den førbevisste person har bare sett verden innenfra og sine egne handlinger i verden innenfra. Forestillingen om å sammenligne seg selv med andre forutsetter at en kan se seg selv som andre ser en. Og det gir speilet mulighet til.

(Men når vi ser oss selv i speilet, ser vi i dobbelt forstand oss selv *speilvendt*; ikke bare optisk, men også sosialt. Vi ser ikke det andre ser, for vi ser en person som ikke ser på noen annen person enn seg selv; det er et lukket kretsløp, det er ingen sosialitet, som når vi ser på en annen.)

Både den franske *Annales-skole* av historikere, tyskeren Norbert Elias og mange andre har utforsket denne merkverdige historiske detaljen som består i at speilet og bevisstheten følger hverandre. Det viktige er selvfølgelig ikke spillet i seg selv; det viktige er speilbildet: Vi kan også bare stirre ned i en stille vannoverflate hvis vi vil se oss selv. Speilteknologien er, som så mange andre former for teknologi, bare en metode til å sikre at vi selv kan bestemme når vi vil oppnå en virkning, i dette tilfelle det å se seg selv utenfra; og ikke bare når det er havblikk.

Den gamle greske myten om Narkissos, som forelsket seg i sitt eget speilbilde, kan leses på mange måter og har mange lag.¹⁸ I den versjonen som er mest utbredt i dag, handler den om et menneske som forelsker seg i sitt eget speilbilde og derfor ikke interesserer seg for den ellers sterkt interesserte og interessante kvinnen Ekko; dermed pådro han seg gudenes vrede og ble forvandlet til en blomst.

I denne sammenheng kan vi tolke myten som uttrykk for den risiko som ligger i å være for opptatt av å se seg selv utenfra - slik andre ser en. Dermed mister en den umiddelbare og spontane følelsen av behov. Det er ikke kjærligheten til seg selv som er problemet, det er kjærligheten til seg selv i andres øyne som er Narkissos' problem.

Og bevissthetens. For med selvbevisstheten og speilet og de pene bordmanerene oppstår det et problem: Et

menneskes handlingsrom er ikke lenger begrenset til hva lystene tilsier og loven tillater; plutselig blir de andres blikk viktig. Og dermed er det uunngåelig Jeg'et som får kontrollen, for det er bare Jeg'et som kan tenke seg til hva andre måtte mene; Meg'et kjenner bare sine egne tilskyndelser.

Den engelske psykoanalytikeren Donald Winnicot har pekt på at morens ansikt er spedbarnets første spill. I den «individuelle utvikling er morens ansikt forløperen for speilet,» skriver Winnicot.¹⁹ Undersøkelser viser at spedbarn får et hektisk og uorganisert uttrykk dersom ikke morens ansikt uttrykker følelser når hun ser på barnet.

Men spedbarnet har ingen forestilling om seg selv. «Det finnes ikke noe slikt som et spedbarn,» forklarer Winnicot i en annen berømt uttalelse, som forteller at et spedbarn bare finnes sammen med en mor eller andre mennesker. Forestillingen om et «Jeg», en identitet, inntreer først i tredje leveår. Barnets opprinnelige tilstand er en opplevelse av ikkeatskilte, ikke-identitet.

Morris Berman betegner denne innlæringen av forskjellen mellom en selv og andre som «den fundamentale feil» (*the basic fault*) i det moderne menneskes verdensbilde. «Nøyaktig når en blir bevisst, er helt tilfeldig, det avgjørende er bevisstheten om at 'Jeg' er 'her' og at 'det' (det en i hvert tilfelle ser på eller har utenfor seg) er 'der'.»²⁰

Etableringen av et skille mellom et «inne» og et «ute» er bevissthetens kjennetegn - og problem. «Fram til dette tidspunkt [i livet] føler vi oss som ett med de ytre omgivelsene. Å bli bevisst innebærer et brudd i den sammenhengen, at det oppstår et skille mellom en selv og det andre. Med tanken 'jeg er jeg' [*I am I*], åpner et nytt lag av vår eksistens seg,» skriver Berman.²¹

Det er ikke noen smertefri prosess. 11951 foreslo Donald Winnicot at en kunne tolke barns bruk av kosedyr som overgangsobjekter mellom dette inne og ute. For å utjevne overgangen mellom oss selv og resten av verden, bruker vi som barn suttekluter og kosedyr; siden kommer det mer avanserte saker i stedet: kunst, religion, alkohol, piller og bøker. Den grunnleggende angsten som skriver seg fra forestillingen om at vi er atskilt fra verden, dempes med alle slags midler.

I den bemerkelsesverdige boka *Coming to Our Senses* bruker Morris Berman denne atskillelsen i barndommen som nøkkelen til å forstå hvorfor vi forneker vår egen kropp og de følelsene vi merker i den. For når en skjelner mellom seg selv og resten av verden, oppstår konflikten: Hvordan forholder de to seg til hverandre? En kan benekte eksistensen av bevisstheten (og oppleve en ekstatiske følelse av forening med verden ved å glemme seg selv), eller en kan benekte eksistensen av omverdenen og dens annerledeshet, så bevisstheten og Jeg'et kan regjere uten motsigelse.

Det er den siste strategien som er den dominerende i vår kultur, hevder Berman på bakgrunn av erfaringer fra en lang rekke psykoanalytiske og filosofiske tradisjoner, som rommer skikkelser som Winnicot, Elias, psykoanalytikeren Jacques Lacan og filosofen Merleau-Ponty. Distinksjonen mellom en selv og annerledesheten blir et gjennomgående tema i historien: En lærer å skjelne mellom venn og fiende, det tamme og det ville, det jordiske og det himmelske. De mer eller mindre desper-

ate forsøkene på å holde liv i forestillingen om at en har kontroll over seg selv, blir utmyntet i nasjonalstater og stående hærer (som oppstår samtidig med speilet og selvbevisstheten).

Men det egentlige dramaet er ikke disse ytre konfliktene; det egentlige dramaet er for Berman den indre motsetningen: Hver og en av oss er en person med en kropp, men vi vil ikke vite av denne kroppen, for den er ukontrollerbar, underlig og ekkel. Det virkelig skrekkelige er alt det vi ikke kontrollerer: edderkopper, seksualitet, følelser, angst og kropp.

Med andre ord alt det Jeg'et ikke kan kontrollere, uansett hvor gjerne det ville. Resultatet av denne fornektelsen av det vi ikke kan styre, er en følelse av intens tomhet; en indre uro som ustanselig må kompenseres med overgangsobjekter. Som diktatorer som til sist blir sinnssyke, fordi ingen tør si dem imot, ender Jeg'et i en desperasjon av livsledelse; alt det ukontrollerbare truer Jeg'et og blir forsøkt bekjempet gjennom en intens bruk av kjemiske insektmidler, zoologiske hager og fjernsyn. Vi må ha Det annerledes under kontroll, for «den blotte forestilling om et Utenfor er den egentlige kilde til angsten», som de tyske filosofene Max Horkheimer og Th. W. Adorno skrev i 1944.²²

«Mens vår kropp i en forstand er det mest blivende og ufravikelig nærværende i vårt liv, er den også i alt vesentlig karakterisert ved sitt fravær,» skriver den amerikanske filosofen Drew Leder i boka *The Absent Body* (Den fraværende kropp) fra 1990. «Kroppen er opplevelsens grunnlag, men har en tendens til å trekke seg tilbake fra den direkte opplevelsen.»²³

Drew Leder bygger på den såkalt *fenomenologiske* tradisjon innenfor dette århundrets filosofi. Denne tradisjonen ble grunnlagt av den tyske filosofen Edmund Husserl, som forsøkte å finne fram til forutsetningen for all erkjennelse i vitenskap og hverdag.

I første omgang studerte Husserl *fenomenene* - det vi umiddelbart opplever. Omkring 1913 begynte Husserl å beskrive alle erfaringer ut fra et *transcendentalt jeg*. Ordet 'transcendentalt' viser at Husserl taler om noe som 'overskrider' erfaringen selv og går forut for den. Det transcendentale jeg svarer ikke til et empirisk jeg, en person, men ligner snarere - i språkbruken i denne beretningen - prinsippene for den simuleringen som ligger bak brukerillusjonen. Men det avgjørende var at Husserl viste at en kunne analysere den menneskelige opplevelsen de fenomenene vi umiddelbart oppfatter - og ikke bare abstrakte begreper.

Franskmannen Maurice Merleau-Ponty la vekt på at disse umiddelbare opplevelsene er forankret i kroppens sansning. Vi kan bare sanse fordi vi har en kropp.

Men Drew Leder går lenger enn Husserl og Merleau-Ponty. For deres tradisjon handler mest om sansningen og bevegelsen. «Det er gjennom disse modalitetene vi direkte opplever og påvirker verden,» skriver Leder: «Men slike funksjoner oppstår gjennom en serie upersonlige horisonter: kroppen i fostertilstanden, åndedrettets og kretsløpets autonome rytmer, søvnens rolige kropp og det gåtefulle ved et Ilk. Det er nettopp fordi disse kroppstilstandene innebærer et fravær av opplevelse, at opplevelsens

Kristus og bildespråket

Vi ser at disiplene stadig klager over at Kristus taler i bilder.

I Matt. 13, 3 heter det: «Og han talte meget til dem i lignelser» osv. I vers 10 heter det: «Og disiplene gikk til ham og sa: Hvorfor taler du til dem i lignelser?» Jesus svarer i vers 13:

13. *Derfor taler jeg til dem i lignelser, fordi de ser og dog ikke ser, og fordi de hører og dog ikke hører og ikke forstår.*

14. *Og på dem oppfylles Esaias' spådom som sier: I skal høre og høre og ikke forstå, og se og se og ikke skjelne;*

15. *for dette folks hjerte er sløvet, og med ørene hører de tungt, og sine øyne lukker de, for at de ikke skal se med øynene og høre med ørene og forstå med hjertet og omvende seg, så jeg kunne få lege dem.*

16. *Men salige er deres øyne, fordi de ser, og deres ører fordi de hører.*

I vers 34 heter det: Alt dette talte Jesus i lignelser til folket og uten lignelser talte han ikke noe til dem, og i vers 35: for at det skulle oppfylles, som er talt ved profeten, som sier: jeg vil opplate min munn i lignelser, jeg vil utsi det som har vært skjult fra verdens grunnvoll ble lagt.

På samme måte står det i Mark. 4, men med en tilføyelse i 4, 34: «men i enrom utla han alt sammen for sine disipler.» (Det er vel særlig disse ord hos Markus som av mange bra mennesker er blitt tydet på den måten at den egentlige sannheten om Kristus bare er beregnet på «de innvidde». Man har villet ta verdens Frelser til inntekt for okkult esoterikk, dvs. en hemmelig visdom om mysterier bare beregnet på en viss åndelig «overklasse» Og helt benektes kan ikke at Kristus delvis virkelig har vært «esoteriker» og talt annerledes for de innvidde enn for pøbelen og for presteskaperet. Overfor disse to typer av mennesker inntok Kristus en annen holdning enn overfor disiplene som han selv hadde valgt ut av massen.

Men Kristus viser intet tegn til esoterikk som åndelig snobberi. Det overlater han til Herodes og antroposofen og våre dagers «åndefulle» som viser mer eller mindre tilbøyeligheter til å ville være «åndelig overklasse» og dele menneskesamfunnene inn i «kastedannelser» o. l. Jfr. Rudolf Steiner og «tredeelingen» som det ikke finnes spor av hos Frelseren.)

Kristus regner med forskjellig åndelig og sjelelig bæreevne og forutsetninger. Han sier f. eks. i Johs. 16, 12:

12. Ennå har jeg meget å si dere; men dere kan ikke bære det nå;

13. men når han, sannhetens Ånd, kommer skal han rettlede

dere til hele sannheten; for han skal ikke tale av seg selv, men det som han hører, skal han tale, og de tilkommende ting skal han kunngjøre dere.

14. Han skal herliggjøre meg; for han skal ta av mitt og kunn-
gjøre dere.

Tydligere kan vel ikke Frelseren få sagt at vi er «materialet i arbeid» i Åndens skaperverksted? Og i samme kapittel vers 25 heter det:

Dette har jeg talt til dere i lignelser; det kommer en tid da jeg ikke lenger skal tale til dere i lignelser, men fritt ut forkynne dere om Faderen.

Her forutsier Kristus at vi går framover mot en utvikling da vi er vokst bort fra symboldannelsene og kan tale fritt ut om det alt sammen.

Det er jo bare uvitenheten og hovmodet som benekter at vi som individer og folkesamfunn begynner i den åndelige barnehage, og at vi altså er og var og blir produkter av den skapende utvikling. Men ser vi først det, så skulle det ikke være vanskelig å se fortsettelsen, dvs. gjøre seg fullt fortrolig med den veldige katastrofen som verden nå er inne i. Lytt derfor, som foran nevnt, ikke til de bibelfortolkere som tyder Bibelen som et ferdiglag program og som tegner opp diagrammer og mye annet rart og «spår» om framtiden og anviser Vår Herre hvilke retningslinjer han vennligst har å holde seg til. Den slags falske profeter er verden full av, ikke minst nå.

Guds ord, Frelserens ord, må ikke oppfattes som skildringen av en forutbestemt fatalisme, så vi bare skal sitte stille med hendene i fanget og vente på at alt skal skje etter oppskrift. Det er en stor misforståelse av Bibelen. Det er ikke det som ligger i skildringen av Judas, eller i Jesu ord til de skriftkloke: «Så fyll da også dere fedrenes mål.» Men Kristi lære og bildespråk viser oss en hellig determinert orden som hele vår tilværelse og hele naturen og universet er bundet til. Intet er tilfeldig eller vilkårlig, planløst og idéløst. Livslovene er ikke slavelover som gjør oss til treller, slik som skinnvirkelighetens menneskelige forskrifter, men livslovene frigjør oss og gir oss allmakten i nøyaktig samme tempo og utstrekning som vi erkjenner livslovene. Det er derfor at bildespråket er nødvendig. Vi kan ikke få vite alt på en gang, for det kan vi ikke bære. Vi må bli innviet i Guds visdom og få del i hans allmakt i nettopp samme utstrekning som vi selv vokser oss moden til det.

Når vi f. eks. ikke gir våre barn fyrstikker, så er det fordi vi ønsker at de skal få litt mer bevissthet og selvkontroll før vi tør gi dem fyrstikker, for vi kjenner ildens farlige dynamikk. Derfor sier Frelseren at de andre som er hovmodige og ikke har det samme beskjedne sinnelag som dere, skal se og se uten å forstå og høre og høre uten å fatte noen ting. Derfor taler han om at vi ikke skal kaste våre perler for «svin», for det finnes åndelige svin som er glad ved å mettes med åndelig svineføde. Tydeligere kan han ikke si det. Men dette er ingen «kastedannelse» eller esoterikk a la frimureri. Han lukker døren opp for alle — og enhver plasserer seg selv i forhold til mentalitet, utviklingstrinn og selvkontroll.

Se et eksempel fra våre dager, se på

skjevheten i veksten i vår kultur. På den ene side har vi utforsket naturkreftene til relativt stor høyde. Vi har «avsjelet» alle nøkker, troll og demoner i naturkreftene og dermed tilrettelagt alle betingelser for en materiell frigjøring. Men vi står tilbake i sjelelig utvikling, så vi ikke kan mestre overfloden. Vi brenner skutelaster med korn og kaffe for at «prisene skal stige». «Staten» vil ha penger og vi vil ha «fortjeneste». Vi henger fast i «problemene» om oss selv. Vi har ennå ikke avsjelet demonene i oss selv, så vi tumler ennå i drømme med «pengenes makt», «kapitalens makt», «statens makt», «tidens og konjunkturens makt», osv. Og hvorfor? Fordi vi kjenner naturkreftene utenfor oss selv bedre enn åndskreftene og sjelekreftene i oss selv. Himlenes tegn forstår vi å tyde, og meteorologiske værvarsler har vi. Vi kjenner årstidene i naturen og forstår forskjellen på vinter, sommer, høst og vår. Vi forstår at vi ikke kan høste nelliker hvis vi sår løvetann i jorda. Men Åndens verden er oss ennå fremmed. Vi fatter ikke at krigens demoner er blomstringen av kirkens og bankens åndelige sæd. Vi kaller «politikk» for samfunnsønder fordi vi ikke tenker over at begjær av nestens gods er det samme som å organisere et helvete. Vi setter oss med vold i mot det onde fordi vi ikke ennå oppfatter at det onde først da blir farlig og meget sterkere.

Vi ser skjevheten i veksten når vi som åndelige barn oppfinner dynamitt og skytevåpen før vi har lært å styre sentripetaldriftene og massesjelens kraftstasjoner. Vi forstår litt av solenergien og tar den i vår tjeneste, men vi fatter ikke ennå lysenergien i Guds ord, den egentlige «sol» i vår tilværelse og regner derfor ikke med lysets og opplysningens makt. Vi tror på organisasjonsmakt fordi vi ikke tror at villfarelsens makt er en skjebnetung faktor i virkelighetens verden.

Vi overvurderer det som vi kaller «sunn fornuft» fordi vi ikke ennå har lært å regne med vår egen begrensning. Skjevheten i veksten kommer fram alle vegne og du kan kanskje spørre Gud hvorfor han lot oss oppfinne krutt og kuler før vi var våknet til hel bevissthet om vår egen naturs sjanser og risiko? Jeg vet ikke — men det er jo mulig at nettopp de store kriger og det veldige misbruk av den tekniske og kjemiske utvikling er et av de virksomste midler til å vekke de døde og tungt sovende? Verdensfantasi — og særlig da «erfaringsvitenskapens» fantasi vil kanskje på denne måten få de største muligheter for å oppdage seg selv. Vi får se.

Men sikkert er det iallfall at Kristus søker å unngå skjevhet i veksten. Hans tålmodighet er så stor at han av og til sier: «Hvor lenge skal jeg tåle dere?» (Matt. 17, 17.) Det framgår tydelig av sammenhengen at han vil vekke sine disipler til ennå mer å oppfatte at allmakten ligger latent inne i oss.

Med det foran framholdte vil vi altså gjøre oss klart hvorfor Kristus taler i bilder og hvorfor han selv griper saken artistisk an. Han refererer stadig til profe-

tene og advarer strengt i mot de skriftlærdes måte å tyde profetene på. Vi skal altså lese Bibelen som det høyt inspirerte kunstverk og åndelige storverk som den er, og prøve å få øye på den åndelige «sky» (religionsskyen eller teologien) som tok Frelseren bort fra våre øyne i en viss tid, mens vi sov ut den totusenårige lange søvn. Vi skal se til å få så meget sannhetens lys inn i oss at skyen forsvinner på forklarelsens Berg. «Da ser vi ingen annen enn Jesus alene», som der står. Men Bibelen og dens profetier om framtiden (eskatologien) er ikke skrevet for at vi skal delta i dårenes og sektenes gjettekonkurranser og spå om framtiden og spille klokere enn vi i sannhet er. Hans lys er oss nok. Det står ikke i Jesu lære: «Dette sier jeg dere for at dere skal sitte stille og apatisk og overlegne vente på at Guds ord går i oppfyllelse.» Men det står i Johs. 13, 19:

«Fra nå av sier jeg dere det, før det skjer, for at dere, når det skjer, skal tro at det er meg.»

Vi skal altså lese skriften delvis «baklengs» for å orientere riktig. Vi skal lære å identifisere og persipere riktig.

Vi ser altså av Kristi egne ord og allegoriske metoder at han ser oss som åndelige barn. Vi ser videre at han er seg sin egen metode fullt bevisst. Intet skjer på slump fra hans side. Vi ser at hensikten er at vi skal få tid og ro på oss til å reflektere riktig. «Rom ble ikke bygd på en dag.» Vi skal se og se, og høre og høre — men allikevel verken høre eller forstå. Vi skal gjøre oss fortrolige med Guds lov og orden i den store hagen. Vi skal oppfatte livets mål og plan og hensikter og være tålmodige med oss selv og med hverandre. Vi skal være forsiktige så vi ikke puster oss opp og kaller oss lærere, for vi har ingen annen lærer enn Kristus og han tok ikke eksamen og spiste ikke av kunnskapens tre. Vi skal ikke delta i gjettekonkurransen og agitere for å få «tilhengere» til sekter og partier, for dersom vi er av sannheten, så skal det «flyte levende vannstrømmer gjennom oss», og disse vitner om oss og om hvilken ånd som bor i oss. Av fruktene skal vi bedømme og persipere riktig. Og frukten av statskirkens og romerkirkens lære kan ingen ta feil av, uten de som skal og må ta feil og «fortapes» sammen med sin falske kultur.

Derfor må heller ingen leser oppfatte mine skrifter som en ferdig «dogmelære» eller som ufeilbarlig livsorientering. Jeg mener sist av alt at jeg forstår alt. Men det lys Gud har gitt meg, bruker jeg til å se med og gå med så langt mine evner og krefter rekker.

Med det anførte håper jeg tilstrekkelig å ha godtgjort at det syn som jeg har hevdet m. h. t. kunsten å lese Bibelen skal ha den aller største sannsynlighet for seg.

Ikke alle kan være diktere og seere. Men de som er det burde ethvert folkesamfunn høre på for sin egen skyld og se opp til som vi ser opp til de store komponister. Ikke alle kan komponere. Og bare

Bevissthetens - - -

filosofier har hatt en tendens til å overse dem.»²⁴

Det fundamentale problemet i filosofiens oppfatning av kroppen er for Drew Leder at filosofenes skille mellom kropp og sinn betyr at de aldri har forstått kroppens fundamentale forbundethet med verden. Vi spiser, puster og opplever; vi beveger oss, danser og vinker. Kroppen står i forbindelse med sine omgivelser på en måte vi ikke opplever, fordi vi ikke er bevisst om at vi puster og offisielt ikke vil være bevisst om at vi går på wc.

«Nesten alle spirituelle tradisjoner bruker bestemte gester og stillinger som middel til å oppnå forbindelse med det guddommelige,» skriver Leder: «Kroppens røtter rekker ned i en muld av organisk liv, hvor det bevisste sinn ikke kan følge med.»²⁵

Kroppen kjenner en forbindelse til verden som bevisstheten ikke kan merke. Derfor arbeider nesten alle spirituelle tradisjoner med kroppsstillinger, og mange terapeutiske tradisjoner med kroppsholdninger. En kan si at *kroppsholdningen til universet* uttrykker mye mer enn bevisstheten vet om: Ved å legge armene over kors viser vi lukket overfor våre medmennesker; ved å strekke oss ut opplever vi velvære og viser tillit, fordi en er sårbar når en strekker seg.

I 1981 formulerte den danske psykologen Olav Storm Jensen en teori om *de to kroppene*, som uttrykker mange av de samme poengene som Leder. Storm Jensen skjeler mellom en kropp som kontrolleres av bevisstheten («den kognitive-voluntære kroppen» eller «ego-kroppen»), og en kropp som ikke kan kontrolleres bevisst («den emosjonelt-vegetative kroppen»).²⁶

Den bevisst kontrollerte kroppen står

musikalske talenter bør gi seg av med å imitere og tolke komponistene. Bare mennesker med virkelig inspirasjon bør gi ut bøker, og det er likefram uforskammet og frekt når man stikk imot Jesu advarsler og hele Bibelens inspirerte storverk, gir seg til å utdanne professorer i gudelære (teologi) i dusinvis fordi det er fastlønnede embeter. Det er mer enn pinlig å komme i «statens» «kirker» og høre åndløse og banale predikanter gi seg ut for å tolke Jesu Kristi evangelium. Det virker som når umusikalske mennesker påtar seg å tolke Beethoven, Mozart eller Bach. Det er bare enda mye verre og langt, langt farligere både for dem selv og for samfunnet. For mitt eget vedkommende tør jeg forsikre at jeg finner langt rikere inspirasjoner i gartneri og jordbruk og i diskusjoner og i gode bøker enn i «statens» «kirker» hvor de store skuespillere profanerer Guds ord og sakramenter uten en gang selv å oppfatte hva de i virkeligheten gjør.

En god venn av meg — og en av mine læremestere, avbrøt sine teologiske studier og ble gartner fordi han innså det samme. Gud gi at mange ville følge hans eksempel så det kunne bli ren luft igjen i de lumre «kirker», så verden igjen kunne få føle saltsmaken fra Guds ord etter all den religiøse sirup og saftsuppe som er blitt servert i «statens» «kirker».

for alt det som kan karakteriseres ved vilje og tenkning: alt det 'en kan' med sin kropp hvis en vil. Den andre kroppen gjør alt det 'en' ikke kan kontrollere: den står for kretsløpet, refleksene, fordøyelsen, seksualiteten og følelsesmessige reaksjoner.

Den viktigste broa mellom de to kroppene er åndedrettet. Normalt kontrolleres det helt og fullt av den ikkebevisste kroppen: Vi tenker ikke over at vi trekker pusten; vi tenker ikke engang over at vi av og til holder pusten i spenning eller overraskelse (vi tenker ikke engang over at pusten er en svært viktig del av en telefonsamtale). Men vi kan kontrollere vårt åndedrett bevisst. Mange mentale og spirituelle teknikker går nettopp ut på å bearbeide åndedrettet.

En annen viktig bro er seksualiteten, som ikke kan kontrolleres av den bevisste kroppen alene, men har det med å gå sine egne veier (frigiditet, impotens, nevrotisk kroppsangst og andre dysfunksjoner).

Men det er karakteristisk at den bevisste kroppen ikke kan hindre den ikkebevisste kroppen i å oppfylle sine funksjoner: Vi kan ikke holde pusten mer enn et minutt eller så; uansett selskapsblære kan vi ikke holde oss mer enn noen timer; vi kan ikke stanse de seksuelle funksjonene om vi vil eller ei.

Dette forholdet lar seg uttrykke på en annen, temmelig makaber måte: Det er svært vanskelig å begå selvmord. I siste omgang tillater den delen av kroppen som ikke reguleres av bevisstheten, ikke at vi holder pusten så lenge at vi dør av det. På samme måte er det vanskelig å holde seg fra kroppskontakt og seksualitet; å spise og drikke; å gå på wc og å sove.

Bevissheten har altså bare i begrenset grad styr på personen. 'Den andre kroppen' lever sitt eget liv, som bevisstheten ikke kan kontrollere. Jeg'et kan ikke få Meg'et til hva som helst. Det foregår ufattelig mange prosesser som behandler ufattelige mengder informasjon som bevisstheten aldri hører om.

Vi kan i noen grad kontrollere om bevisstheten skal vite hva som foregår. Vi kan - hvis vi retter oppmerksomheten mot det - merke at vi har klær på kroppen eller sitter på en stol. Men vi kan ikke merke hvordan vårt immunsystem nettopp nå er i ferd med å få has på en banal virus (vi merker det først når det er så store problemer at det blir satt i gang tiltak for å styrke immunsystemets funksjon, for eksempel ved å heve kroppstemperaturen). Vi kan heller ikke merke hvordan blodet beveger seg i venstre lår.

Noen mennesker som har arbeidet lenge med det, kan i noen grad bringe vitale kroppsfunksjoner under bevissthetens kontroll: Østlige konsentrasjonsteknikker kan i noen grad bringe blodtrykk, legemstemperatur og andre funksjoner under bevissthetens kontroll.

Vestlige teknikker som *visualisering* og *biofeedback* er i de senere år blitt introdusert i sykdomsbehandlingen, hvor de har vist lovende resultater. Det er teknikker til å rette den bevisste oppmerksomhet mot deler av kroppen som er åsted for ubalanse eller sykdom: En forestiller seg kroppens helende funksjon og er altså bevisst om kroppens selvhelende evner.

Studiet av sammenhengen mellom det psykiske og immunsystemet er i de senere år blitt et av de viktigste medisinske forskningsfeltene, psykoneuroimmunologien.

Men fundamentalt sett står den ikkebevisste kroppen ikke under bevissthetens kontroll. Om vi vil eller ei. Denne kroppen inngår i et biologisk stoffskifte med det levende systemet på planeten - og denne deltagelsen er ikke gjenstand for bevissthetens makt. Vi har ikke adgang til, med kroppens egne midler, å endre på den rollen vi individuelt spiller på Jorda. Vi er en del av et levende system som vi er så tilpasset at vi ikke har noen frihet til å trekke oss ut.

Som den kinesiske litteraten Lin Yutang har formulert det: «Selv det mest åndelig innstilte menneske kan ikke la være med å tenke på mat mer enn en fire-fem timer.»²⁷

Kroppen er i en stadig vekselvirkning med verden; vi spiser, drikker og sender materie tilbake i det levendes kretsløp. I løpet av bare fem år er stort sett alle atomene i organismen skiftet ut. Langt de fleste atomene skiftes ut langt oftere. Identiteten, kroppsstrukturen, utseendet og bevisstheten er bevart - men atomene er vekk.²⁸

Følelsen av individuell kontinuitet er virkelig nok, men den er ikke materielt begrunnet. Den materielle kontinuiteten finnes bare i et større kretsløp.

I 1955 formulerte den amerikanske fysikeren Richard Feynman det slik: «Atomene i hjernen skiftes ut hele tiden: De som var der før, er forsvunnet. Hva er våre sinn da: Hva er disse atomene med bevissthet! Potetene fra forrige uke! De kan nå huske hva som foregikk i mitt sinn for et år siden.»²⁹

Hukommelsen, Jeg'et, personligheten, individualiteten er en dans, et mønster, en virvel; en ordning av et stoff som strømmer.

«Alle kropper er i en tilstand av evig strøm som en elv, og delene er konstant på vei inn eller ut,» skrev den visjonære tyske filosofen Gottfried Wilhelm Leibniz i 1714.³⁰

Leibniz utformet på slutten av 1600-tallet en rekke bidrag til matematikken, fysikken og filosofien. Et gjennomgående trekk var studiet av betydningen av små forskjeller, begrunnet i Leibniz' oppfatning av at alle forandringer i naturen skjer glidende, ikke sprangvis. Også studiet av det menneskelige sinn opptok Leibniz. Den danske filosofen Harald Høffding forteller for eksempel:

«Det er Leibniz som først har gjort oppmerksom på de forsvinnende små elementers betydning i psykologien (lik som i matematikken og fysikken). [...] Ved hjelp av de ubevisste elementer (det han kalte 'petites perceptions') forklarer han det enkelte individs sammenheng med hele universet, til hvilket det står i et langt inderligere forhold enn det tydelig er seg bevisst [...].»³¹

Den subliminale persepsjon og den ikkebevisste mentale aktivitet betyr at menneskets forbindelse til verden er langt sterkere enn bevisstheten aner. Det visste Leibniz, og det visste psykologien i slutten av forrige århundre. Men dette århundre har handlet om å glemme denne forbindelsen; å betrakte bevisstheten som hele historien om menneskets forbindelse med verden.

Nå vender vinden, og det blir på nytt klart for menneskene at de er mye mer enn de selv kan vite.

Vitenskapens skjønnhet har ofte slått vitenskapsmennene med undring. Men den vitenskapelige tradisjon er grunnlagt i et forsøk på å forstå de guddommelige

prinsippene bak verden. Vitenskapens opprinnelse ligger etter Julian Jaynes' syn i studiet av varsler, som ble innledet i Assyria under det tokamrede sinns sammenbrudd. Pythagoras studerte matematikk i det gamle Hellas fordi han ville oppsøke tallenes uttrykk for det guddommelige prinsipp. De store navnene i moderne naturvitenskap var ofte dypt religiøst motiverte i sitt arbeid: Kepler, Newton, Einstein. Som Jaynes formulerer det: «Galilei kalte matematikken Guds tale.»³²

Tenkning er ikke bevisst; vitenskapelig tenkning er heller ikke bevisst, men vårt begrep om bevissthet rommer alt det vi mennesker er stolte av ved oss selv, hvilket ikke minst vil si vitenskapen.

Men kanskje er det ikke så underlig at skjønnheten kan spille en så stor rolle i det vitenskapelige arbeidet. For det er slett ikke det bevisste Jeg som tenker, men det ikkebevisste Meg. Alt det Jeg'et ikke kan redegjøre for.

Vi kan derfor fortsette replikkskiftet fra slutten av kapittel 10:

Boltzmann: Var det en gud som skrev disse tegn?

Maxwell: Nei, det var meg!

Vårherre: Ja, det var meg.

(Merk Verden. En beretning om bevissthet, 1992)

«Den svarteste synd»?

Vil man med vold og makt ha rett viser det mangel på folkevett, - men maksimalt retthaveri.

Som Søren Kierkegaard ville si: «Værre enn den svarteste synd er selvvrettferdigheten!»

Selvisk forherdet fariseeri! Det værste er retthaveri vil man ei fariseer forbli.

SOH

Krisetilstand – eller velstand?

Finansverdenen er rystet: Av smartinger overlistet! Mens mange meget mistet.

Hvor folk av Mammon blir besatt, der virker andre kanskje matt? Manipuleres folks finanser til avgrunnens rand: Forbryter-kynisk misbruk av forstand

Tidens store finanskriser i statene, kan vise: Kapitalismen blindt å prise var feil - bør vi "avlyse"

Da føles det som en lise til en vismann å kunne henvise: La Dybwad Brochmann ny-opplyse verden - og reform-veien vise til felles velstand - uten krise.

Svein Otto Hauffen

Tre byggestener

Del 3:

Konstantin den store

Keiser Konstantin den Store (ca. 275-337) hadde behov for penger for å kunne lønne sine leiesoldater. Biskopen i Rom hadde penger. Han var villig til å gi lån bl.a. på betingelse av at de uhindret fikk lov til å misjonere i Romerriket. Keiseren aksepterte lånevilkårene. Det gjorde han fordi han tidligere mente han hadde seiret under korset. Dette er stadfestet i Konstantinbuen i Rom (H. P. L'Orange). Konstantin var en hedning like inntil sitt dødsleie, da han lot seg døpe.

Under ham hadde Kristendommen samme status som hedendommen. Keiser Theodosius den Store (347-395) gjorde kristendommen til Romerrikets statsreligion i 381.

Både keiser og pave var opptatt av makt og være størst. Det førte til at de delte makten mellom seg. Keiseren for den jordiske del og paven for det hinsidige. Malerier malt av Konstantin viser ham i samme ledning som Jesus (Luk. 9.3).

Tro

Eldre religioner, eldre enn kristendommen bæres opp av tro, eksempelvis Osiris, Isis. Beviset er pyramidene. Faraone fikk i graven med seg alt de trengte for det hinsidige liv.

Kristendommens bærebjelke er tro. I samtlige evangelier er tro stadfestet. Tro er religiøs visshet (Heb. 11.1). Eksempel på religiøs visshet ser jeg på apostelenes syn på Jesus vandring på vannet. Vissheten har senere av den katolske kirke blitt opphøyet til dogme. Det har intet med viden å gjøre.

De friske trenger ikke hjelp (Matt. 9.12). Det er de som hevder at tro har helbredende virkning. En av disse var Mary Baker Eddy. Hun var stadig syk og mente at tro hadde helbredet henne. Hun er grunnlegger av Christian Science. Frykt ikke, bare tro (Mark. 6.36 f.). Bønn og tro (Luk. 1).

Er kristendommen sann?

Hva Jesus har sagt er høyst tvilsomt. Det er noe av det dårligste bevis som kan påberopes. For øvrig har Jesus ikke etterlatt seg noe skriftlig.

I de første hundre år etter Jesu' bortgang hersket det flere forståelser av kristendommen. Først under Keiser Konstantin den store fikk kristendommen en fast form. Den som først og fremst har æren for det er Eusebios (265 - 340 e.Kr.). Han var Konstantin den stores biograf. Konstantin så seg selv som kristendommens representant på jorden. Med dette utgangspunkt ble kristendommens lære skrevet ut. Både Aleksander den store og Konstantin den store trodde på mystikk.

I de bilder av Konstantin den store vises han alltid med en forgyllt krans på hodet. Maria og hennes ektefelle Josef har også en krans i en dempet farge. På den måten fremhevet Keiseren seg selv som den høyeste i flokken.

Konstantin den store var hedning gjennom hele sitt jordiske liv. På dødsleiet lot han seg imidlertid døpe. Gjennom hele sin keisertid hadde han kontakt med Eusebios. Jeg formoder at han hadde satt Konstantin inn i kristendommen. Konstantin den store kjente sin egen livsførsel og at den ikke alltid stemte med kristendommen. For å

redde seg selv i det hinsidige lot han seg døpe på dødsleiet.

Er kristendommen sann? Charles Darwin (1809 - 1882) har i sin bok «Artenes opprinnelse» gitt oss evolusjonsteorien. Holder man seg til den, er skapelseshistorien uriktig. Hvis kristendommen er menneskeskapt, henger dens fakta på den kunnskap menneskene den gang hadde.

Er Bibelen sann? Solon skal ha fått spørsmål om den lov han ga. Han svarte: «Jeg ga den lov jeg trodde var best». Om Solons lov henholder jeg meg til Plutarchos: «Livsskildringer med sammenligning» ved Henning Mørland.

En annen som har uttalt seg i lignende språk er Diogenes Laertius fra 200-tallet etter Kristus. Diogenes har sagt: «Den vise driver ikke politik etter loven, men etter dyden» (Anders Holm Rasmussen).

Er det denne forståelse som har nedfelt seg i Bibelen?

Hva vet kirken om det hinsidige? Ingen har per dato kommet tilbake fra dødsriket. Selv ikke Jesus. Med andre ord; kirken vet ingen ting.

De som tror på et liv etter døden, er som Voltaire optimist (Candide eller Optimisme). De kan ha rett i at der er et liv etter døden, ingen vet noe sikkert. Sikkert er det at tro på et liv etter døden kan ha positiv effekt. Troen gir den døende sjelefred.

Er kristendommen menneskeskapt eller ikke?

Sami Zubaida: «Rett og Magt i Den muslimske Verden» har i sin bok hevdet at Koranen er menneskeskapt. Det er ingen grunn til å tro at Bibelen står i noen annen stilling. Således står det i Luk. 6.4 at prestene hadde lov til å spise på Sabbaten men ikke andre.

Jesus var imot omskjæring (Gal. 5.6). Kirken såg det annerledes. Omskjæring skulle tjene Gud (Joh. 7.22). Begge disse to forhold ble tillatt på sabbaten. Det henger sammen med det gamle testamentet som presteskaperet stod bak. Jeg minner på ny om at Jesus ikke etterlot seg noe skriftlig.

Qou Vadis - Herre, hvor går du?

Mennesket er født til å dø. Det har begrenset levetid. Den verden det lever i er farefull. Mennesket ønsker seg alt godt (Epikur 341 - 271 f.Kr.).

Fra Susanne William Rasmussens bok: «Romerne» har jeg sakset følgende: «Overvindelse af frykten for døden er en vesentlig del af Epikurs' filosofi. Der er ingen grund til å nære frygt for døden, fordi, som Epikur rammer formulere det: «Når vi er der, er døden ikke, når døden er, er vi ikke».

Et annet forhold som Epikur har tatt opp er atomene. Epikur regnes som atomenes far.

For å få et godt liv trenges gode hjelpere. Kristendommen er en slik hjelper. Den vender seg mot de enfoldige (kvinner, barn og slaver), ikke de intellektuelle. Dens operasjonsfelt er det jordiske og hinsidige liv (livet etter døden). For at kristendommen skal være til hjelp, må den være å jour til enhver tid.

En som har vært inne på denne side av kristendommen, er Henri Bergson i boken «De to kilder til moral og religion». Bergson opererer med statisk og dynamisk religion.

Det sannhetsbilde som kristendommen har bygget på, har kontinuerlig vært i bevegelse. Av mennesker som har

medvirket hertil kan nevnes: Galileo Galilei (1564 - 1623), Charles Darwin (1809 - 1882), Sigmund Freud (1856 - 1939), Thomas Young (1875 - 1961), Karl Marx (1818 - 1882) og Gregor Mendel (1882 - 1884).

Kvinnen er i dag ikke lenger den enfoldige. Hun er fra naturens side bedre utrustet enn mannen. I dag har hun samme mulighet til utdannelse som han.

Kristendommen må være konservativ, men ikke fjerne seg fra menneskene som den i utgangspunktet skal tjene.

Kirken har i mine øyne ikke fulgt med i tiden. Den har lagt Paulus' og ikke Jesus' kvinnesyn til grunn. For Jesus' vedkommende er kvinnen likeverdig med mannen.

Homoseksualitet er ikke synd. Det har med skapelsen å gjøre. Kirken kan fortsette som før. Hvor lenge, er et annet spørsmål. Den vil kunne holde det gående så lenge datter følger mor. Eksempelvis Camilla Collett: «Amtmannens Døtre». Barn er mest påvirkelige inntil det sjette leveår (Åse Gruda Skard).

Om kristendommen helt eller delvis skulle spille seg ut av tiden, er det ingen katastrofe. Den jordiske del av kristendommen vil kunne bli overtatt av etikk.

Når det gjelder det hinsidige liv etter døden, vil det stå og falle med hvorledes mennesket takler dødsangsten (Søren Kierkegaard). Kvinnen har mer angst enn mannen. Det henger sammen med at hun er mer sanselig og sjelelig enn det annet kjønn (første Mosebok 3.16).

Norge har siden 1660 hatt statsreligion (Kongeloven 1665). Religion er ingen offentlig sak. Den er i høyeste grad privat. Kristendommen er en av flere religioner, derfor bør undervisningen i religionshistorie være nøytral.

Koblingen mellom politikk og religion er uheldig. Den kom i stand under helt andre forhold. Den som rusket opp i kristendommen var keiser Konstantin den Store. For ham skulle kristendommen være et styringsinstrument. Han såg seg selv som Guds representant på jorden. For å få dette til, ga han kjetteren Eusebios i oppdrag å gi kristendommen et innhold som passet keiseren. Eusebios var opprinnelig arianer som Arios hadde etablert.

Billedlig sett kom dette til uttrykk ved at håndverkerne tegnet en krans med en gullkrone rundt keiser Konstantins hode. Konstantin, som også gjorde Maria guddommelig, fikk en krans rundt hodet i mer bleket farge.

Norge er ingen prestestat. Det er et demokratisk samfunn hvor flertallet avgjør hva som skal være rette eller galt. Forhold som staten er interessert i vil enten kunne gis i lov eller i forskrifter.

Brorparten av de regler som har nedfelt seg i Bibelen har med menneskelig adferd å gjøre. Denne del kan best overtas av etikken.

Det som for meg blir tilbake er: Hva med det hinsidige? Alle religioner har sett hen til det hinsidige.

Slik forholdene er i dag, bør kirken ikke fristilles før Jesus' lære om kvinnens verdighet, homoseksualitet og fatigdom er løst.

Jesus' forhold til ekteskapet er ikke behandlet. Disse undersøkelser har forfatteren foreløpig ikke sett seg i stand til å gjøre seg ferdig med.

Moder Natur

Moder Natur er alle tings far. Men fara gjennom naturen gror stadig att og må gåast opp på ny. Forfedrane overlater oss nemleg ei mengd erfaring, men det å erfara må lærast av kvar ættled. Dette fordi det å erfara er noko som involverer den eigne naturen, det eigne livet. Erfaring må ein gjera sjølv, samstundes utgjør erfaringane det ein kallar sjølv'et.

Slik kan kanskje Ivar B. Løne sine viktigaste erfaringar resymerast. Det tok han lang tid og mange feilsteg å danna den livsvisdomen han uttrykker i skriftene sine. Han byrja først å dela tankane sine med avislesarar når han nærma seg pensjonsalderen. Først gjennom erfaringa i arbeidslivet blir menneska "nedslapte under forståing", slik han sjølv seier det. I arbeidet lærer ein først og fremst å samarbeida. Sjølv den som arbeider aleine, t.d. som småbåtbyggjar, lærer å samarbeida. Bå-

de med materialet og med tradisjonen: arbeidaren bygger på tusenårs erfaring som er nedlagd i reiskapar og handalag. Samstundes må han læra å samarbeida med kunden/brukaren, som skal ha eit teneleg produkt.

I det å samarbeida ligg grunnen for det filosofien kallar den praktiske fornufta; evna til å fara fram på rett vis i samfunnet. Rettvise er kor som ikkje det

same som å fara rett fram, fara "etter breie asfaltveggar", slik Løne seier. Rettvise er vel snarare å visa seg fram rett overfor den andre, stilla seg open når den andre vender seg til ein. Slik å velja kvar ein vender seg, er å gå opp den eigne livsløypa, skapa ei livshistorie av erfaringar som samla dannar personlegdomen.

Løne dreg ofte "den menneskelege kunnskapen" i tvil på ein måte som verkar framstegsfiendleg. Men farane ved å "eta av kunnskapens tre" er for Løne meir moralske enn teknologiske. Løne er ikkje motstandar av kunnskapsvekst. Det han fryktar er eit samfunn som mistar evna til å lyda til naturen. Å lyda til naturen er å læra å kjenna lovane i henne, men og å lyda til vending-

ane frå det levande, i alle fall det livet som har sjel (anima), det animalske livet. Slik har Løne alltid høyrte til ved Lønavatnet, å berga fiskestamma i Vosso har vore eit av dei viktigaste kalla hans.

Å lyda til naturen handlar og om å venda seg mot, og lyda til, den indre naturen: "me har då innebygde kjensler (vegvisarar) for kva som er godt og vondt". Ein kunne tru det ikkje var råd å ta feil av desse, at ein ikkje trong lyda etter sine indre vendingar som var dei framande. Men slik Løne viser i stykket "Disiplinvanskar", kan born tidleg læra å forfalska og manipulera eigne kjensler når dei vaksne krev det. Ved slik å alltid venda seg mot andre, blir ein berre ein spegel, ikkje noko sjølv. For å læra det å ta ansvar, må ein læra å venda seg til eigne kjensler, eigne intuisjonar. "Fuglen" Løne skriv om har to venger: "Det Ord vår natur har gjeve oss (...) Parallelt har me hatt menneskekunnskapen" ("Slektsstevna"). Ein ansvarleg personlegdom lyder seg sjølv like mykje som samfunnets visdom.

Ivar Løne

Mentale vårtegn – og alders-renessanse

Anders Ryste – 95 år

Av Svein Otto Hauffen

Finnes noen mentale vårtegn? Flere. Oppmuntrende tegn til (bevissthets) liv finner vi bl.a. i at 80/90-åringene skriver bøker om nytenkning! Først ute var Johan Vogt med den kampglade tittel: «Mot fastlåste meninger!» - Ja, er ikke et «fast standpunkt» nettopp det (stand)punkt man «står fast» på? Det mentale stagnasjonspunkt som man «står på» - i all sin påståelighet... Arnulf Øverland skrev i alders år følgende: «Den som ikke kan forandre mening, er ikke et menneske, men et monument!» - I den 87-årige sosionomen Sonja Pollans bok om ny tenkning: «Olivin», påvises bl.a. hvordan *ensidig* naturvidenskape- lig tenkemåte fører til bl.a. materialistisk forflatning og manglende (med)følelse, m.m.

Kunsten å skrive

Nevnte tema og mere til, er langt bedre beskrevet, fra flere sider, i B. Dybwad Brochmanns bok «Bibelen og naturvidenskapen». Og Anders Ryste som er oppegående i sitt 95. år, med fødselsdag i september, har på *sin* måte velskri- vende begrunnet bl.a. mentalitetsendring som utgangspunkt for fremgang i fonyet, fiktivfri tenkemåte.

Kunsten å skrive er ikke minst kunsten å skrive kort og godt. (Skrives unntagelsesvis lengre, bør det stiles bedre). At A.R. behersker denne kunst, har han forbilledlig vist i sine klart begrunnete almenforståelige nyorienteringsartikler i Samfunnsliv (SL). Best synlig, i hans bøker, hvor man finner godt utvalg av hans beste og mest konsiste artikler. Utvalget - et fellesprodukt av samarbeide med Åse Brenne.

Høydepunkt

Blant gode minner fra samvær med A.R. ved sommertreff flere steder i Norge, er høydepunktet utvilsomt følgende: Et Bergestreff, hvor deltagerne møttes en vakker solskinsdag på BDBs gårdsbruk Kvitheim. Visningen var severdig, og uforglemmelig for oss ble A.R.s levende og fornøyelige beretning om sitt ungdomsbesøk der med BDB. Derved fikk vi et anskuelig nærbilde av BDB, i hverdag og helg. Beretningen ble forfriskende krydret ved ARs humørfulle og muntre beskrivelse av flere fornøyelige episoder og situasjonsbilder. Beretningen som står i supplerende særklasse blant alt AR har ytret i Nyorienterings (NO sammenheng, ville utvilsomt bli lest med glede - om han skulle føle seg motivert til å skrive den ned? Tiden vil vise...

Dyktighet og medmenneskelighet

Redaktør AR overtok bladet fra 1966, og gjorde en forbilledlig innsats, redaksjonelt såvel som administrativt og journalistisk. Og han medmotiverte flere gode medarbeidere - dels også svenske. Til tross for full lærerjobb, maktet han alene å utgi fullverdige numre av SL, to ganger i måneden! Ja, endog etter at hans kone, i økende grad ble pleietrengende. På flere sommertreff kunne man merke med hvilken rørende omhu, omsorg og

omtanke han tok seg av henne.

John Krossen, Arvid Pickelner Brodeid og Alvin Fagereng

Blant dem som ytret seg mest anerkjennende om ARs redaktørvirksomhet er John Krossen, en av NO-bevegelsens mest interessante personligheter. Han er blant de mest uselvvisk offervillige idealister, på høyde med Ove Nielsen og flere som ble nevnt ved navn i mitt bidrag; «En hyllest til Åse Brenne og andre idealister» i mai-nummeret.

John K. behersker tysk bedre enn de fleste, og gjorde en formidabel innsats ved oversettelsen av BDBs viktigste bok «Mentalitet und Lebensschicksal». Og han spanderte over hundre tusen kroner, for at boken skulle komme ut til tyske lesere.

Da vi ble kjent fortalte han om sitt første inntrykk fra et sommertreff. Han kom litt sent, foredraget var i full gang, og lenge før jeg kom til salen hørte jeg stemmen, og trodde først at det måtte være Adolf Hitler i storslag! Men så var det Fagereng.

Fagereng var påståelig og selvhevd- risk som få, men kunne skrive interessant og bra i kontrollerte stunder. Høydepunkt: hans beretning fra en Israel-reise. (Foreligger også i særtrykk). I ukontrollert tilstand, presterte han bidrag som kunne ha gått rett inn i Dagbladets «Dusteforbundet».

Idealisten

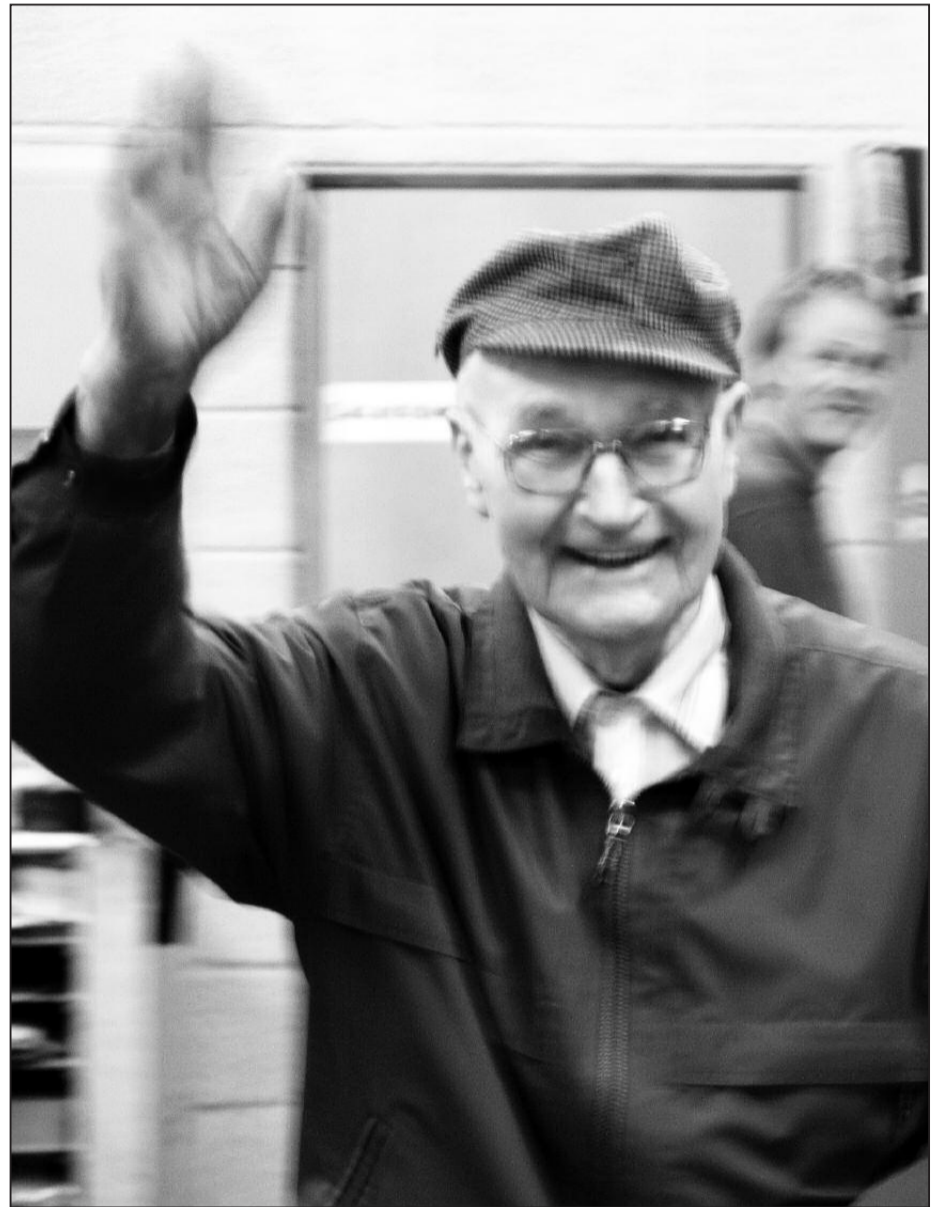
I sistnevnt retning gikk Fagerengs gjen- tatte usaklige nedvurderingsforsøk av Arvid Brodeid, med flåsete forsøk på å gjøre seg lystig på hans bekostning, til- siktet Brodeids helsekostengasjement. Han var en av NO-bevegelsens store idealister og med fremragende tale- og skriveferdighet, som kom til engasjert anvendelse for NO såvel som for en ny helsekostorientert livsføring og livsstil. Han utgav og redigerte Norges første alternative kostholdstidsskrift: «Pioner», hvor han lanserte et utvidet nyorienteringsbegrep, der også kostholdet fikk plass. Han var blant økologiens pionerer i europeisk perspektiv, og hadde to store forgrunns- figurer i skandinavisk kulturliv som ledestjerner: B. Dybwad Brochmann og Are Waerland. Dette kom velbalansert til uttrykk i samsvar med det megetsigende fyndord: «En sunn sjel i et sunt legeme», og konsekvent gjennomført i «Pioner» som inneholdt en fysiologisk og en mental-sosiologisk nyorientering, i en dynamisk helhetssammenheng.

Til tross for at Brodeid holdt en klar nyorienteringslinje, bygget på BDBs livsverk, ble han uglesett av noen ortodokse, ideologistiske feiltenkere.

Overraskelsen

Eftersom AR var blant de negative, overrasket han stort da han for ca. 15 - 20 år siden skrev et glimrende forsvarsinnlegg for Brodeids linje, i SL. Mest overraskende: Han skrev åpenbart personlig erfarings- og kunnskapsbasert om en sunn livsstil og livsføring, og anbefalte uforbeholdent å benytte økologisk dyrket helsekost. Endog råkost ble nevnt.

Mange ble imponert over denne posi-

tive hugvending og (indirekte) uforbeholdne innrømmelse av tidligere feilvurdering. (Som de fleste gjerne unndrar seg). Nevnte er enn mere beaktelsesverdige, ettersom slikt a) ikke faller naturlig - men b) er en fornyelsens frukt av *overvunnet «natur»!*

Ekte fornyelse, selvomvendelse (BDB) og selvovervinnelse, er blant det beste som kan sies om et menneske; som derved (be)vise at det kan vinne indre frihet! (Til tross for genforskerens påstand om at slik frihet er umulig. Som er riktig nok så lenge a) er fremherskende. Men som motbevises når b) gjennomføres ved slik gjentatt *realisering* av valg- og vilje-frihetens sjanse og mulighet.

Det viktigste?

AR er blant de relativt få som er kommet til personlig innsikt og erkjennelse av viktige lovmessigheter, også på det ås- kologiske felt og i Kristus-sammenheng. Han har bl.a. i konkrete sammenhenger fremhevet at «Vi har alle fariseeren i oss selv». (Som selvdyrkere tror ikke gjelder dem). Viktigere: På flere sommertreff omtalte han «impulsene ovenfra - og impulsene nedenfra».

Derved fikk oppmerksomme mulig- het til 1) å bli bevisst om impulsenes eksistens, og 2) til å skjelle mellom dem. Og 3) til å kunne begynne å bli seg dem bevisst og *identifisere* dem i seg selv, og derved til å *kontrollere og bekjempe de lavere*.

Undervurder aldri dine fiender. Spe- sielt ikke de indre. Og især ikke: Impul- sens makt og drivkraft, over det ukon-

trollerte sinn!

Sist men ikke minst

For ca. 20 år siden overrasket AR oss alle med følgende høybevisste overskrift over et debattinnlegg: «**Vet du ikke at Kristus er oversanselig?»**

I sin konsekvens vitner dette utsagn om personlig erkjennelse av *Den Oppstandne, som personlig vesens-eksistent!* Noe som indirekte bekreftes av Stefanus' himmelvisjon (som fariseerne i av- mektig raseri stenet ham for - da han for- kynte den): «Nu ser jeg himmelen åpen - og ser Sønnen sitte ved Faderens høyre hånd!» (Det fariseerne hater mest, er den som ser og innser mere enn dem selv).

Ved ovennevnte kommer det også meningsfylde, sprog-logisk sammenheng og åndsrealitet inn i betydningen av det tidligere ofte benyttede ord fra BDB - «Kristus-impulsen». (Ordet: Impuls - uten i relasjon til et *impulserende* vesen, blir «meningsløst» og fraseologisk. Sproglig logisk, først dersom det relates 1) til en impulserende psykisk/sjelig vesens-kraft, og/eller til et real-impulserende ånds-vesen).

AR og jeg hadde mangeårig godt samarbeide. Han viste meg, som yngre medarbeider, alltid respekt - og satte pris på at jeg var aktiv på flere måter. Bl.a. ved å sende en del utsøkt stoff fra andre publikasjoner.

Vi korresponderte endel og noen av hans brev hadde overskriften: «Kjære venn» - noe jeg gledet meg over.

Verden trenger en sosial kontrakt

Arbeid: Bare ved å gjøre globaliseringen mer rettferdig kan vi gjøre den mer legitim

Jonas Gahr Støre

Utenriksminister

Juan Somavia

Generaldirektør i Den internasjonale arbeidsorganisasjon (110)

VERDENSØKONOMIEN STÅR

ved et veiskille. Tiår med deregulering og markedsåpning har gitt vekst, integrasjon og velstandssøkning - men også store svingninger, utrygghet og velstandskonsentrasjon. Denne ubalansen er ikke bærekraftig i demokratiske samfunn.

Finanskrisen, matkriser, den skyhøye oljeprisen og problemene i WTO-forhandlingene viser at det er behov for nye og modige beslutninger om global økonomisk styring. Verden trenger en sosial kontrakt.

Globaliseringen - den gjensidig forsterkende kombinasjonen

av ny teknologi og liberal økonomisk politikk - har gitt store fremskritt. Mange mennesker i mange land er løftet ut av fattigdom og har fått større frihet og nye muligheter.

SAMTIDIG VISER meningsmålinger og politiske strømninger at de fleste mennesker i de fleste land opplever større usikkerhet. Mange lever i frykt. De føler utrygghet for seg selv og sine familier i møte med global konkurranse og raske endringer. De ser ikke at økt produktivitet og vekst gir dem bedre levestandard. Vi mener disse bekymringene er legitime og forståelige. Men selv de som skulle være uenig i dette, må forholde seg til disse bekymringene som en politisk realitet. For - di vi ønsker å sikre demokratisk støtte til en åpen, regelbasert verdensøkonomi, må vi ta hensyn til folks bekymringer når vi utformer vår politikk.

Vi trenger en politikk som gjør at globaliseringen virker bedre for alle. Dette er først og fremst et spørsmål om rettferdighet i fordeling. Fordeling av makt og velstand, fordeler, ulemper og

reelle muligheter - fordeling ikke bare mellom, men også innad i landene. Fremveksten av nye økonomiske stormakter, nye forretningsaktører og et mer aktivt sivilsamfunn skaper nye utfordringer for global styring. Samarbeidet blant mellomstatlige organisasjoner er ikke godt nok, og med ett unntak nær har bare statlige myndigheter beslutningsmakt i disse organisasjonene.

DET ENE UNNTAKET er Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO), som også teller representanter for arbeidstakere og arbeidsgivere blant sine beslutningsdyktige medlemmer. Dette gjør at ILO er forut for sin tid, et interessant paradoks siden ILO ble etablert allerede ved Versailles-freden i 1919 og følgelig er en av de eldste globale institusjonene. ILOs konstitusjon er basert på to kjerneverdier: «arbeid er ikke en innsatsfaktor» og «fattigdom ett sted er en trussel mot velstand alle steder».

Dette er et speilbilde av Norges egen modell, der kombinasjonen av likestilling, treparts-samarbeid, arbeidstakernes rettigheter og sosialpolitikk bidrar til å gjøre full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår til uttalte mål og kriterier for politiske prioriteringer. Og dette er ikke bare et spørsmål om rettferdig fordeling. Norges egen erfaring viser at slike grep også øker veksten, til fordel for både næringsliv, arbeidstakere og samfunnet som helhet. Det har vært og er - den norske regjeringens overordnede mål å fremme disse verdiene, både hjemme og ute.

ILO HAR TATT føringen i det internasjonale arbeidet for å svare på globaliseringens sosiale utfordringer. Den 13. juni i år vedtok representanter for myndigheter, arbeidstakere og arbeidsgivere i 182 land ILO-erklæringen Sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, etter flere års forhandlinger.

Erklæringen er et politisk program for å fremme full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår i en globalisert økonomi - ILO s såkalte «Decent Work Agenda». Dette er både en visjon og en verktøykasse for politikere. Erklæ-

ringen gjenspeiler at en trygg jobb på anstendige vilkår er et av de mest grunnleggende demokratiske krav blant mennesker verden over. Av den grunn setter den full sysselsetting i sentrum av økonomisk politikk, anbefaler en aktiv sosialpolitikk, tar til orde for dialog mellom partene i arbeidslivet og sist, men ikke minst, understreker viktigheten av å respektere og beskytte arbeidstakernes grunnleggende rettigheter. Organisasjonsfriheten og retten til kollektive forhandlinger er særlig viktige. Likestilling og ikke-diskriminering er nøkkelen til alle disse målene.

ILO-ERKLÆRINGEN understreker at arbeidsstandarder ikke skal brukes til handelspolitisk proteksjonisme, men gjør det samtidig klart at fravær av grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen ikke kan brukes som legitimt konkurransefortrinn. Dette gjør den nye ILO-erklæringen til et vesentlig gjennombrudd for bedre sammenheng og helhet i styringen av den globaliserte økonomien fordi den setter sosial rettferdighet like høyt som økonomisk effektivitet.

DEN NYE ILO-ERKLÆRINGEN om globalisering presenterer en sosial kontrakt for det 21. århundre. Den gir politiske le-

dere et redskap som kan bygge bro mellom de sakene som avgjør nasjonale valg, og behovet for nødvendige internasjonale beslutninger om samarbeid. Bare ved å gjøre globaliseringen mer rettferdig kan vi gjøre den mer legitim, og bare ved å gjøre den mer legitim kan vi gjøre den bærekraftig. Dette er utfordringer som sentrale internasjonale organisasjoner som Verdensbanken, IMF, WTO, OECD, UNDP og ILO må løse sammen. Mange ledere fremmer allerede «Decent Work» som et globalt mål for alle - et eksplisitt mål og kriterium for økonomisk politikk og internasjonalt samarbeid, herunder handel, finans og utvikling. Det er avgjørende at denne prosessen videreutvikles. Dette vil kreve en ny balanse mellom ulike samfunnsgrupper og institusjoner: Statens styring, markedets dynamikk, samfunnets demokratiske stemme og enkeltmenneskers frihet og behov. Det finnes ingen enkle løsninger, men vi tror det lar seg gjøre. Vi trenger noen som kan gå foran, som tør å kalle en spade for en spade, har evne til å tenke ut over tradisjonelle ideologiske rammer, og som forstår at det haster.

(Dagbladet 4/9 2008)

BERTRAM D. BROCHMANN – den store sosial-reformatoren i Norge

Bertram Dybwad Brochmann (1881-1956) var prestesønn og utdannet gartner. Han reiste land og strand rundt og prekte om en ny samfunnslære. En lære som talte Staten og Kirken midt i mot.

For Brochmann var statsmakt, pengemakt og religion menneskehetens nye avguder. Disse molokene som han kaller dem, knebler friheten og folket. Brochmann bygger sin nye samfunnslære på en radikal forståelse av Kristus og evangeliene.

Brochmann innførte i sin samfunnslære begreper som "to slags fantasi" (den ukontrollerte og den kontrollerte) og "to slags virkelighet" (den objektive skapt av Gud og den relative skapt av mennesker). Gjennom 40 år utga han mer enn 40 bøker om sin nye samfunnslære. Det vakte stor oppsikt da han i sitt åpne brev til Adolf Hitler i 1937 gir uttrykk for at Hitlers undergang er viss, hvis han fortsetter å følge det makt- og voldsprinsipp han hadde slått inn på. Brochmann hadde dessuten også hjulpet den jødiske Helene Harand i hennes kamp mot Hitlers jødeforfølgelser, og han hadde holdt offentlig foredrag om dette i Wien. Brochmann var derfor uønsket i Berlin.

Så bryter 2. verdenskrig ut, og noen måneder senere står tyskerne etter et kappløp med engelskmennene som okkuperer Norge, mens Konge og Regjering rømmer til England med gullbeholdningen og lar folket i stikken. Om dette sier Brochmann sin hjertens mening i et radioforedrag i juli 1940 - mer enn en måned etter at krigstilstanden mellom Norge og Tyskland var opphørt ved den norske hærs kapitulasjon, og okkupasjonsstilstand var inntrådt. Han angriper også Englands kyniske holdning overfor Norge. Hensikten med Brochmanns radioforedrag var for det første å motarbeide Quisling, dernest å fremme Hitlers riktige økonomi-politikk mot plutokratiet. Dette for å komme på talefot med okkupasjentene som han hadde tett inn på livet, og for med det å skjeme sine tilhengere i Norge. Han var den første politiker som tok Jesu budskap om å "elske sine fiender" og ikke bare gå én mil med dem, men to, alvorlig. For dette ble Brochmann etter krigens slutt tiltalt og dømt ved det "rettsoppgjør" som av den tilbakevendte Regjering ble iscenesatt overfor 99.000 nordmenn. Brochmann tok som de tusenvis av andre sin fengselsstraff som et utslag av den politiske forfølgelse han var utsatt for. Av ukjente årsaker ble han brått sluppet ut av arrest etter knapt 6 måneders soning.

I sin bok "Til mentalundersøkelse" (1947) beskriver han dette årelange marerittet som norske myndigheter utsatte ham for. "Rettsaken mot B.D.B." (1947) viser i sin fulle bredde hvor paradisk det hele var.

G.E. BONDES "TOTALITETSØKONOMIEN" ER IGJEN HYPERAKTUELL!

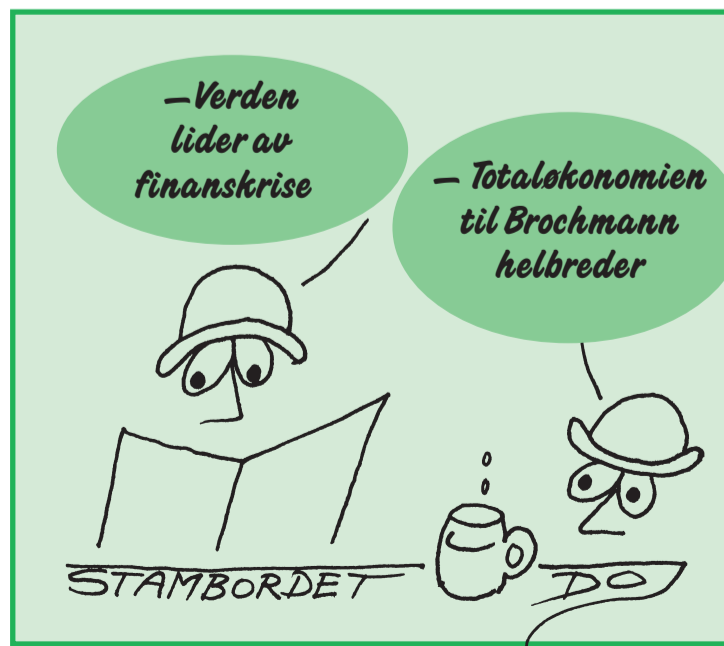
Bondes populærvitenskapelige fremstilling av B. D. Brochmanns økonomilære for vår moderne tid må være viktig lesning for landets økonomer og finanseksperter. Ja, kanskje regjeringens folk også kan ta for seg denne boken for å lære noe vesentlig nytt om hvordan samfunnsøkonomien skal komme på rett kjøll igjen!

Fra og med neste nummer av Samfunnsliv vil vi trykke utdrag fra Bondes bok. Dette er manna fra himmelen, for å si det i bibelske vendinger.

Boken er nå snart ferdig oversatt til engelsk av Lynne Hippeler. Boken kan komme i trykken over nyttår. Det blir enda en viktig utgivelse fra Bondes Forlag. Som med "Kunsten å lese Bibelen" vil den bli trykket som pocketbok med enkelt utstyr på en rimelig måte. Planen er også å få den utgitt i norsk utgave som billigbok i løpet av neste år.

Vi er på hugget, som man sier det. Brochmann kan virkelig bli en redningsmann for Norge og resten av verden!

DOJ

Samfunnsliv

Ekspedisjon
6150 ØRSTA

Abonnement i hele Norden
Kr. 500,- pr år
kr. 250,- pr halvår

Annonsepris kr. 4,- pr mm
I. side kr. 4,50 pr mm

Abonnement kan tegnes
ved poststedene eller
direkte i ekspedisjonen

Sats og trykk:
Møre-Nytt, Ørsta